

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET YÖNETİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ KAPSAMINDA
VİZE MUAFİYETİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Semin HATİPOĞLU

Tez Danışman

Doç. Dr. Murat ERCAN

BİLECİK, 2015

10084693

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

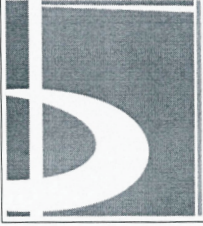
TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ KAPSAMINDA
VİZE MUAFİYETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Semin HATİPOĞLU

Tez Danışman
Doç. Dr. Murat ERCAN

BİLECİK, 2015
10084693

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

Sayfa: 1/1

...../...../201...

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 22.06.2015 tarih ve 138/8 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 13.08.2015 tarihinde Tez Savunma Sınavı yapılan Semin HATIPOĞLU'nun "Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Kapsamında Vize Muafiyeti" konulu tez çalışması Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZDANIŞMANI:

ÜYE : Doç.Dr. Murat ERCAN

ÜYE : Yrd. Doç.Dr. Pınar CANKARA

ÜYE : Yrd. Doç.Dr. Tarık SEMİZ

ÜYE :

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ...../...../..... tarih ve ...../...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

Madde 43-(3) Yüksek lisans tez sınavı jürisi ve tez savunma sınav tarihi, ilgili ABD/ASD başkanlığının önerisi ve EYK kararı ile belirlenir. Önerinin uygun bulunmaması halinde tez jürisini ilgili EYK belirler. Jüri, biri öğrencinin tez danışmanı ve en az biri enstitünün başka bir ABD/ASD'den ya da başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere üç veya beş asıl, birisi ilgili ABD/ASD'den, diğeri de enstitüye bağlı başka ABD/ASD'den veya başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere iki yedek öğretim üyesinden, öğretim üyesi bulunmadığı takdirde doktora/sanatta yeterlik derecesine sahip öğretim elemanları ya da sanatçı öğretim elemanlarından oluşur. ABD/ASD başkanı, jüri üyelerini uzmanlık alanlarını göz önünde bulundurarak önerir. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda ikinci tez danışmanı jüri üyesi olamaz.

BEYAN

“Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Kapsamında Vize Muafiyeti” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Semin HATİPOĞLU

.../.../2015

İMZA

ÖN SÖZ

Bu çalışmamda başta emeği geçen danışmanım sayın Doç. Dr. Murat ERCAN olmak üzere tez çalışmamın tüm süreçlerinde katkısı bulunan, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan Doç.Dr. Ali AYATA, Yrd. Doç. Dr. Yavuz CANKARA, Yrd. Doç. Dr. Pınar CANKARA ve Yrd. Doç. Dr. Tarık SEMİZ hocalarıma ve yüksek lisans eğitim sırasında gösterdiği anlayış ve destekten dolayı eşim Cemalettin HATİPOĞLU'na ve bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme şükranlarımı sunarım.

Semin HATİPOĞLU

.../.../2015

ÖZET

Türk vatandaşları için AB üye ülkelerine girişte zorunlu olan vize, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir sorun değildir. Türk vatandaşları 1980’li yıllardan bu yana, AB üyesi ülkelere girişlerinde vizeye tabidirler.

Avrupa Konseyi tarafından İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa’da vizesiz seyahat kavramı uygulamaya konuldu. Bu kavram ile üye ülke vatandaşlarının birbirlerini daha iyi tanıyıp anlamalarını hedeflenmiştir. Türkiye, Avrupa Konseyi’ne 1949 yılında üye oldu ve başlangıçtan itibaren iki büyük savaş geçirmiş Avrupa ülkelerinin barışa kavuşmasını istemiştir. Türkiye ile AB topluğu ile yapılan görüşmeler sonucunda Avrupa Konseyi Üyesi Ülkeler Arasında Şahısların Serbest Dolaşımı Anlaşması’ 1957 yılında imzalanmıştır.

1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren anlaşmayı takiben aralarında Türkiye’nin de bulunduğu Avrupa Konseyi ülkelerinin büyük çoğunluğu, karşılıklı olarak vize uygulamasına son vermiştir. Ancak 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye içinde patlak veren siyasi istikrarsızlık, 1980’li yıllarda Türkiye’nin “Vizesiz Avrupa” rüyasından çıkartılmasına kadar ilerlemiştir.

9 Temmuz 1980 tarihinde, Federal Almanya, 24 Eylül 1980 tarihinde Fransa da Avrupa Konseyi bünyesindeki anlaşmayı Türkiye için askıya alacağını Konsey’e bildirmiştir. 5 Eylül 1980 tarihinde, Türk vatandaşlarına yönelik ilk vize uygulamasını “geçici bir tedbir” olarak, üç yıl sonra yeniden değerlendirilmek üzere Federal Almanya Cumhuriyeti başlatmıştır.

Uzun yıllardır, Türk vatandaşlarının tabi olduğu vize hukuki, sosyal, diplomatik, bürokratik, uluslararası ve insani boyutları olan çok geniş bir alanı kapsayan bir konudur

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Avrupa Birliği, Vize Sorunu, Serbest Dolaşımı Anlaşması

ABSTRACT

Turkish citizens are required for entry to the EU member states for which visa is not a new problem in Turkey-EU relations. Turkish citizens since the 1980s, and are subject to a visa when entering EU member states.

After the Second World War by the European Council has introduced a visa-free concept in Europe. This concept is aimed at the citizens of the member states to know and understand each other better. Turkey has asked the Council of Europe became a member in 1949 and the beginning of restoring peace in Europe have undergone two major wars. Turkey and the EU case, for instance as a result of negotiations with the Council of Europe Member States between the Free Movement of Persons Agreement 'was signed in 1957.

Following agreement entered into force on January 1, 1958 between Turkey also found that the vast majority of the Council of Europe has put an end to a mutual visa application. However, since the second half of the 1970s, political instability erupted in Turkey and Turkey in the 1980s, "Visa-free Europe" is advanced to be removed from the dream.

On July 9, 1980 Federal Republic of Germany, France agreement in the Council of Europe on September 24, 1980 were reported to the Council would suspend for Turkey. On 5 September 1980 the first visa requirements for Turkish citizens "temporary measure", the Federal Republic of Germany has begun to be re-evaluated after three years.

For many years, it is subject to legal visas for Turkish citizens, social, diplomatic, bureaucratic, is a topic that covers a wide range of international and humanitarian dimensions

Keywords: Turkey, European Union, Visa Issues, Free Roaming Agreement

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	viii
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN DOĞUŞU.....	4
1.2. Avrupa Topluluklarının Ortaya Çıkışı.....	6
1.2.1. Schuman Planı, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu.....	7
1.2.2. Roma Antlaşması.....	9
1.2.3. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu.....	10
1.2.4. Brüksel (Füzyon) Antlaşması.....	13
1.2.5. Avrupa Tek Senedi.....	14
1.3. BİRLİĞİN İNŞASI.....	18
1.3.1. Maastricht Antlaşması ve Kurumsal Yapı.....	19
1.3.1.1. Maastricht Antlaşması Metninin Yapısı.....	22
1.3.2. Amsterdam Antlaşması.....	24
1.3.3. Nice Antlaşması.....	26
1.3.4. Lizbon Antlaşması.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

2.1. TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	29
2.1.1. Hazırlık Dönemi.....	30
2.1.2. Geçiş Dönemi.....	30
2.1.3. Son Dönem.....	31
2.1.4. Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu – 1987.....	32

2.1.5. Türkiye Avrupa Topluluğu İlişkileri - 1990 Sonrası.....	34
2.2. TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ.....	36
2.2.1. Ankara Antlaşması.....	36
2.2.2. Katma Protokol.....	37
2.3. TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİNDEKİ ENGELLER.....	38
2.3.1. Din-Kültür-Kimlik.....	38
2.3.2. Nüfus.....	39
2.3.3. Ekonomi.....	40
2.3.4. Kıbrıs Meselesi.....	40
2.3.5. Ermeni Meselesi.....	42
2.3.6. Yunanistan.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK VATANDAŞLARININ VİZESİZ AVRUPA YOLCULUĞU: VİZE SORUNU, GERİ KABUL VE SONRASI

3.1. TÜRK VATANDAŞLARINA ZORUNLU VİZENİN KISA TARİHİ.....	47
3.2. VİZEYE KURUMSAL KILIF: SCHENGEN KARA LİSTESİ.....	49
3.3. VİZE SORUNU NEDİR?.....	49
3.3.1. Hukuki Boyut.....	50
3.3.2. Ekonomik Boyut.....	51
3.3.3. İnsani Boyut.....	51
3.3.4. Siyasi Boyut.....	52
3.4. VİZE KOLAYLAŞTIRMA ANTLAŞMASI NEDİR?.....	52
3.5. VİZESİZ AVRUPA KAPISININ ANAHTARI: GERİ KABUL ANLAŞMASI.....	54
3.6. GERİ KABUL ANLAŞMASI VE TÜRKİYE.....	59
3.7. GERİ KABUL ANLAŞMASI VE TÜRK VATANDAŞLARI İÇİN VİZE MUAFİYETİ.....	61
3.8. TÜRK İŞÇİLERİN SERBEST DOLAŞIMI İLE İLGİLİ OLARAK MAHKEME KARARLARI.....	64

SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA	72
EKLER.....	76
ÖZGEÇMİŞ.....	88

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	: Avrupa Konseyi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AP	: Avrupa Parlamentosu
AT	: Avrupa Toplulukları
ATA	: Avrupa Toplulukları Antlaşması
ATAD	: Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
ATS	: Avrupa Toplulukları Sözleşmesi
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
Çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
vd.	: ve diğerleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	AB'nin Üçüncü Ülkeler ile İmzaladığı Vize Kolaylaştırma Anlaşmaları...53
Tablo 2:	AB'nin Üçüncü Ülkeler ile İmzaladığı ve Müzakere Ettiği Geri Kabul Anlaşmaları.....55

GİRİŞ

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın sonucunda ortaya çıkan tablonun bir daha tekrar yaşanmaması için; Avrupa ülkelerinin devlet başkanları refah ortamının sürdürülebilmesinin tek yolunun Avrupa ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleştirilmesini öngörmüşlerdir. Böylece Avrupa Birliği'nin oluşum süreci başlamıştır. Avrupa Birliği kurulduğu yıllarda ekonomik bir görüntüsü çizerken daha sonraları siyasi bir oluşuma yönelmiştir. Başlarda Avrupa Birliği üyelik giriş için gerekli kıstas ekonomik esaslar iken, 1993 yılında üyelik kriterlerinde değişikliklere gidilmiş ve Kopenhag Kriterleri adı verilen kriterler ortaya çıkmış ve bu kriterler üye olacak devletler için olmazsa olmaz kurallar olarak sunulmuştur.

Avrupa Birliği'nin kurucu ülkeleri olan Almanya, Belçika, Hollanda, Fransa, İtalya ve Lüksemburg'un AKÇT (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu) ve AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) ile hayata geçirdikleri hukuksal süreç, daha sonra şekil değiştirerek ve genişleyerek ekonomik ve idari alanları da içine alacak şekilde bütünleşmeye doğru gidilmiştir. Avrupa Birliği bugüne kadar ek protokoller ve kurucu anlaşmalar ile kurumsal kimliğini ve AB ile üye devletlerarasında yetki paylaşımını belirlemiş, ayrıca AB kurumlarının birbirleriyle olan ilişkilerini anayasal normlar niteliğinde düzenlemiştir.

Avrupa Birliği tek bir ulus devlet bulunmamaktadır. Avrupa Birliği'nde ulus-devlet ortak değerler ve hedefler bağlamında bütünleşmiş devletlerdir. AB kimliğini oluşturacak ulus-devletler ancak ortak bir Anayasa etrafında mümkündür. Bütünleşmenin tamamen gerçekleşmesi halinde, oluşturdukları aidiyet bağı ile kültürel bir birlik olabilir. Aynı zamanda bu birlik demokrasi ve hukuk ilkelerini önemseyen ve değer veren siyasi bir birlik haline de gelebilir.

Avrupa Birliği'nin üye sayısının artmasıyla ortaya çıkan karmaşıklığın giderilemesi için AB yenilenme yoluna giderek AB Anayasa Taslağı'nın hazırlanmasına karar verilmiştir. 2000 yılında toplanan Nice Zirvesi'nde, Nice Antlaşmasının eki olan "Avrupa Birliği'nin Geleceği Deklarasyonu" ile başlamıştır. 15 Aralık 2001'de Laeken Zirvesi'nde Birliğin daha demokratik, daha saydam ve daha etkin olması adına Anayasa

hazırlanması yönünde karar alınmıştır. 2003 yılında. Avrupa Konvansiyonu “Avrupa İçin Anayasal Antlaşma Taslağını AB Zirvesi’ne sunmuştur. 29 Ekim 2004’te AB’ye üye ülkelerin hükümet başkanları tarafından imzalanmıştır.

1963 yılından itibaren Türkiye AB ile ortaklık ilişkisi içinde bulunmuş ve 1999 yılından beri aday ve 2005 yılından beri katılım müzakerelerini yürüten bir ülkedir. Ancak, vatandaşlarına vize uygulanması, AB ruhuna aykırıdır. İlişkilerde sivil toplum diyalogunun önemi sıkça dile getirilmesine rağmen AB’yi oluşturan dört temel serbestiden biri olan kişilerin serbest dolaşımı konusunda gelişme sağlanamamıştır. Oysa bir ülkenin “Avrupalılaşması” ve sivil toplumların birbirleriyle kaynaşmasının en etkili araçlarından biri, serbest dolaşımın önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Bu görüşten hareketle Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarına kısa bir süreç sonunda vize muafiyeti hakkını tanıyan Birliğin, söz konusu imkânı ülkemiz vatandaşlarına tanımaması rahatsızlık yaratmakta, Türk halkındaki AB algılamasını olumsuz etkilemektedir.

Schengen sınırlarından Birlik topraklarına doğru göçmen trafiğin kontrolü, hem Birliği dış tehlikelere karşı korumak hem de AB’nin iç güvenliğini sağlamak için AB’nin doğuya genişlemesi ile birlikte bir gereksinim haline gelmiştir. AB’nin iç ve dış güvenliği arasında doğrudan bağlantı kurulması sonucunda bu iki boyut, AB’nin güvenliğinin ayrılmazı olarak kabul edilmiştir.

Vize, sığınma ve göçe ilişkin daha katı kurallar koymaktansa, komşu ülkeler ile kurumsal ilişkilerin daha fazla geliştirilmesi, sınır denetimi ve teknolojik altyapının oluşturulması şeklinde gerçekleşmiştir. Aynı zamanda AB, sınır komşularında ekonomik kalkınma ve demokratik yönetişimin geliştirilmesinin güvenli bir ortam hedefine ulaşmakta temel gereksinim olduğundan hareketle, komşu ülkelere yönelik yepyeni bir stratejinin temellerini atmıştır: Vize serbestliği stratejisi. Schengen Alanı dış sınırlarındaki korumanın güçlendirilmesi amacıyla, Avrupa Topluluğuna üye ülkeler ile imzacı ve ortak ülkeler arasında, iç sınır denetimleri olmadan, kişilerin serbest dolaşımına 1985 yılında, imzalanan Schengen Anlaşması imkân vermiştir. Schengen Anlaşması ile ayrıca, söz konusu ülkelerin dışında kalan ülke vatandaşlarının Topluluk sınırlarına girişine ilişkin yeni kıstaslar belirlenmiş ve Üye Devletlerin üçüncü ülke vatandaşlarına uyguladığı vize politikaları uyumlu hale getirilmeye

başlanmıştır.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin 1980 yılında "geçici bir tedbir" olarak uygulamaya koyduğu vize mecburiyeti ve diğer Avrupalı ülkelerinde bu yöntemi benimsemesi ve Schengen sisteminin oluşturulması sonrasında Türkiye'nin AB'nin Kara Listesi'ne alınması ile oldukça karmaşık bir hal aldı. Türk vatandaşlarının Avrupa Birliği'nde serbest dolaşımına ilişkin Avrupa Birliği Adalet Divanı ve Avrupa Birliği üye ülkelerinin ulusal mahkemeleri tarafından alınan kararlar, hukuki açıdan da konunun daha karmaşık ve içinden çıkılmaz bir hal almasına neden oldu.

Vize konusundaki hukuki ve siyasi çözümsüzlük geri kabul alanındaki gelişmeleri de olumsuz yönde etkiledi. AB tarafının Türk tarafına geri kabul anlaşması karşılığı, vize serbestliği sürecini vaat etmesi, başka bir deyişle zaten sorunlu olan bir alandaki gelişmelerin bir diğer alana bağlanması, çözümsüzlüğü körükledi.

16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye ile AB arasında müzakereleri sonucunda Geri Kabul Anlaşması, Ankara'da imzalanmıştır. Ayrıca, bu antlaşmayla Türkiye ile Avrupa Birliği arasında, Türk vatandaşlarının Avrupa'da vizesiz seyahatine ilişkin diyalog da resmi olarak başlamış oldu. Anlaşma, Avrupa Parlamentosu'nda Mart 2014 tarihinde onaylandı. Türkiye'deki onay süreci ise Haziran 2014 tarihinde tamamlandı. Böylece Türkiye, AB ile başlatılan Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestliği diyalogunda da önemli bir adım atılmış oldu.

Geri kabul anlaşmasının onaylanması Türkiye ile Avrupa Birliği arasında yepyeni bir sürece girildi. Geri kabul süreci ve vize serbestliği diyalogu sürecinin olumlu yönde ilerlemesi, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni değişimlere yol açmıştır.

Bu tezin amacı, AB üye ülkeleri arasındaki bütünleşmenin sağlanabilmesi için önemli görülen Vize Muafiyetinin önemini irdelemektir.

Başlığı "AB Sürecinde Vize Sorunu" olan çalışmamız üç bölümde incelenmiştir. İlk bölümde, genel anlamda Avrupa Birliği tarihsel gelişimi ve oluşum süreci açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, Türkiye - AB ilişkilerinin tarihsel gelişimi süreci, hukuki çerçevesi ilişkilerindeki engellerin neler olduğu üzerine çalışılma yapılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise Türk vatandaşlarına zorunlu vizenin kısa tarihi, Schengen vizesi ve geri kabul anlaşması ve Türk vatandaşları için vize muafiyeti

konularına değinilerek Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne yeliği sürecinde vize sorununun etkisi incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1 AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN DOĞUŞU

Avrupa’da, askeri güç merkezlerinin çeşitliliğine ve ekonomik güçlere bağlı olarak, bir siyasal bölünmüşlük görülmüştür. Avrupa’daki bu siyasal çeşitlilik, söz konusu bölgenin coğrafi koşullarının da bir sonucu olmuştur (Canbolat, 1998:41).

Avrupa’nın birleştirilmesi ve tek bir devlet olması düşüncesi, tarihin zamanlarında var olmuş ve gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Bu düşüncenin kökeni Eski Yunan’a kadar uzanmaktadır (Coşkun, 2001:15).

Avrupa’nın bütünleşmesi fikri, kıtanın uzun ve genelde savaşlarla dolu tarihinde sık sık gündeme gelmiş bir konudur (Dinan, 2009:17). Kökleri Antik Yunan’a dayandırılan bu fikir farklı yaklaşımlarda da olsa her çağda dile getirilmiştir.

- Platon Antik Yunan şehir devletlerinin dağınık olarak yaşayıp bir birlik oluşturamamalarının yarattığı olumsuzluğu belirtmiş
- Ortaçağ’da, Şarلمان’ın Kutsal Roma İmparatorluğu altında Endülüs Emevileri’ne karşı bir birlik oluşturulmuş
- St. Thomas Aquinas’ın ortaya koyduğu “ortak iyilik” kavramı bugünün Avrupa Birliği’nde yaratılan karşılıklı bağımlılık ilkelerine ışık tutmuştur (Dedeoğlu, 2003: 20-25).

Orta Çağda Avrupa için birleştirici etki Hıristiyanlık dini ve bunun temsilcisi olan Papalık olmakla birlikte, o dönemin siyasal üniteleri olan dükalıklar, prenslikler ve kale-kentler bütünüyle papaların denetiminde değildi. Ancak, tüm yerel yöneticiler Papa’nın temsilcisi ve Avrupa’da Manga Civitas Christiana (Büyük Hıristiyan Vatandaşı) olarak

kabul ediliyordu (Tatoğlu, 2006:17). Avrupa'daki siyasal yönetim birimlerinin iç ve dış tehditlere karşı korunmaları amacıyla oluşturulan askeri örgütlenmeler; kilisenin bu tip yönetim birimleri üzerindeki etkisinin zayıflaması ile birlikte, yerini yavaş yavaş modern devlet sistemine hazırlayacaktır (Genç, 1989:90).

Avrupa bütünleşmesini hazırlayan koşullar, Avrupa'daki bütünleşme çabalarının; savaşların ve ekonomik buhranların sonrasında ivme kazandığı görülmektedir (Dedeoğlu, 2011:41). Avrupa'da iki savaş arasındaki dönem; güçlenme yarışı, bunalımlar ve ekonomik kriz kavramları ile nitelendirilebilir. Bu dönemde, toprak düzenine ilişkin değişiklikler meydana gelmiş, Almanya stratejik ve ekonomik öneme haiz kayıpları yaşamıştır (Canbolat, 2002:53).

Özellikle dünya savaşlarının yıkıcı etkisi daha gerçekçi adımların atılmasını sağlamıştır. I. Dünya Savaşı sırasında yaşanan savaşın bıraktığı belirsizlik ortamı birleşik Avrupa yönündeki bir hareketi başlatmıştır. Richard Coudenhove-Kalergi'nin Pan-Avrupa baskı grubu, Fransa ve Almanya'yı merkez alan bir federal Avrupa devletleri birliği için çağrıda bulunmuştur.

1925 yılında, I. Dünya Savaşı'nın yaptırımlarını yumuşatan ve Ruhr ve Loraine kömür bölgelerinin silahsızlandırılmasını öngören Locarno Antlaşmaları'nın imzalanmasında etkili olmuştur (Dinan, 2009:19; Dedeoğlu, 2011:44). Ancak, barışçı bu çabalar, milliyetçilik ve emperyalizm gibi o dönem baskın olan fikirler karşısında gerçek bir atılım yapamamıştır (Bozkurt vd, 2008:4).

II. Dünya Savaşı'nın iyi olan tek bir sonucu varsa o da Avrupa devletlerinin aralarındaki çekişmenin ne kadar yıkıcı olduğunun anlaşılmasıdır. Sonu gelmeyen bu yıkım ve savaşların, devletlere faydadan çok zarar getirdiği görülmüştür.

İngiltere, savaş sırasında federalist fikirleri şekillendiren Avrupalı sürgündeki siyasetçilere ev sahipliği yapmıştır. İngiliz federalizmi, Avrupa'daki direniş hareketlerini etkilemiştir. İtalyan Altiero Spinelli ve diğer demokrat sosyalistler Avrupa'da federalist bir bütünleşmeyi öngören "Ventotene Manifestosu'nu" bu dönemde yayınlamışlardır. Nazi Avrupası'nda gizlice yayılan bu bildiri birçok direniş grubunu etkilemiş ve özellikle bu manifestodan ilham alan İtalyan federalistler

“Uluslararası Federalist Deklarasyon”u ortaya koymuşlardır (Dinan, 2009: 21-22).

1940 yılında Jean Monnet, Fransa ve İngiltere'nin egemenliklerini birleştirmelerini, Toynbee ise iki devletin savunma, ekonomi ve Avrupa vatandaşlığı konusunda ortaklığa gitmelerini önermiştir.

Paul-Henri Spaak da, 1944'de Fransa, Belçika ve Hollanda arasında ekonomik, siyasal ve askeri bir birlik kurmaları için çağrıda bulunmuştur. Aynı yıl, Lüksemburg, Hollanda ve Belçika arasında gümrük birliği antlaşması imzalanmış, ancak uygulaması savaş sonrasına bırakılmıştır (Dedeoğlu, 2003:45).

19 Eylül 1946'da Zürih'te yaptığı tarihi konuşmada, İngiliz devlet adamı Winston Churchill'in bir tür “Avrupa Birleşik Devletleri” kurulması için çağrıda bulunması, Avrupa bütünleşmesi yönünde ortaya konulan ilk resmi iradedir (Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2002:1).

1.2. AVRUPA TOPLULUKLARININ ORTAYA ÇIKIŞI

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte bütünleşme yolunda daha somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Avrupa bütünleşmesi için üç temel neden sıralanmaktadır (Günüğur, 2007:3-4).

Bunlardan ilki, Avrupa'ya hep zarar vermiş olan Almanya'nın Fransa ile uluslararası bir yapıda bir araya getirilerek düşmanlıklarının barışçı bir yolla çözülmesi; ikincisi, savaş sonrası oluşan iki kutuplu yapıda Sovyet tehdidinin Avrupa'nın daha derinden hissetmeye başlaması; sonuncusu ise Batı Avrupa devletlerinin, ABD ekonomisine bağımlılığı azaltmak istemesinden dolayı, ekonomik güçlerini bir ortak pazar içinde bir araya getirmek istemesi.

Bu temel amaçlarla 1948 yılında Avrupa devletleri, “Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü”nü (Organization for European Economic Cooperation - OEEC)”, 1949 yılında ABD ve Kanada'nın da katılımıyla, merkezi Brüksel'de olan “Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization - NATO)” ile siyasi

bir işbirliği örgütü olan “Avrupa Konseyi’ni (Council of Europe)” kurmuşlardır (Tecer, 2007:10).

1.2.1.Schuman Planı, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Bugün Avrupa Birliği olarak bilinen yapıyı oluşturan ve üç topluluktan ilki olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun kurulması için ilk adım, 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman’dan gelmiştir. Savaş sanayinin ana maddeleri olan kömür ve çeliğin üretim ve kullanımının uluslar üstü bir organın sorumluluğunda yönetilmesi teklif edilmiştir. Schuman Planı esas alınarak yapılan görüşmeler sonucunda; Federal Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Belçika ve Fransa arasında 18 Nisan 1951 tarihinde Paris’te bir antlaşma imzalanmıştır (Berksoy, 2006:17).

1951 tarihli Paris Antlaşması ile kurulan AKÇT’nin asıl amacı; Avrupa’daki güçler ve bunlar arasındaki ihtilaşarı ve Fransa ile Almanya arasındaki anlaşmazlıkları çözmek, bunların sahip oldukları kömür ve çelik gibi stratejik endüstri alanlarını ortak kontrol altına almak ve savaş olasılığını ortadan kaldırmaktır. Ekonomik entegrasyon, siyasi entegrasyona giden yolda en önemli basamak olduğu düşünüldüğünde; AKÇT’yi oluşturan asıl nedenin siyasi olduğu sonucunu çıkarmak olasıdır (Bozkurt vd. 2004:15).

Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman, eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet’in tasarısına dayanarak, 9 Mayıs 1950’de, Avrupa Devletlerini, kömür ve çelik üretimini uluslar üstü bir kuruma devretmeye davet etmiştir (Avrupa Birliği Tarihçesi, 2014:2).

Schuman Deklarasyonunun bir sonucu olarak, 1951 yılında, Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda’dan oluşan 6 üye ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kuruldu. Söz konusu Topluluğun Yüksek Otoritesi’nin ilk başkanı ise, Schuman Deklarasyonu’na ilham veren ve bu fikrin sahibi Jean Monnet oldu. Böylece, dünya tarihinde ilk defa devletler kendi iradeleri ile egemenliklerinin bir kısmını ulusüstü bir kuruma devrediyor ve savaşın ham maddeleri olan kömür ve çelik, barışın araçları oluyordu (Avrupa Birliği Tarihçesi, 2014:2).

KÇT kurulduğunda beş organa sahipti Bunlar; Yüksek Otorite, Bakanlar Konseyi, Danışma Komitesi, Ortak Meclis ve Adalet Divanıdır. Günümüzde AKÇT'nin sadece Danışma Meclisi bulunmaktadır (Karluk, 2002:8).

İngiltere bu antlaşmayı imzalamaya davet edildiği halde katılmadı. Bunun için şu sebepler ileri sürülmektedir:

- İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'ndan Fransa ve Almanya'nın aksine güçlenerek çıktı. Bu ise, İngiltere hükümeti ve halkının milli gururunu daha da artırdı.
- İngiltere'de Churchill'in çerçevesini çizdiği dış politika hâkimdi. Buna göre; İngiltere'nin dış politikası, iç içe geçmiş 3 halkadan oluşuyordu.
  - ABD ile olan yakın ilişkiler,
  - Bağımsız Devletler Topluluğu'nun güçlendirilmesi.
  - Avrupa ile etkin ilişkiler.

AKÇT'nin yapısı ve sahip olduğu hukuki yaptırım yetkileri, ona eşsiz bir önemlilik kazandırıyordu. AKÇT'nin en önemli hedefi, üye ülkeler arasında kömür ve çelikte ortak bir pazar oluşturmak, gümrük tarifelerini, miktar kısıtlamalarını ve çifte fiyatlandırmayı ortadan kaldırmak ve karşılıklı kontrolleri yapmak. Bu ise üye ülkelerin sanayi politikalarının harmonizasyonu ve koordinasyonunu gerektiriyordu.(Fişne, 2003:59)

AKÇT savaşın ham maddeleri sayılan sektörlerde Topluluğun en üst düzeydeki organı Yüksek Otorite'nin düzenlemelerini geçerli kılmakta, üye devletleri arasında kömür, çelik ve demir ticaretine konan kısıtlamaların kaldırılması yanında, bir ortak piyasa oluşturulması, üçüncü ülkelere ortak gümrük tarifesi uygulanması ve rekabet koşullarının düzenlenmesi hedeflerini düzenlemektedir. Kapsamlı ekonomik düzenlemeleri ile AKÇT, savaş sonrası ekonomik yeniden yapılanma çabalarının önemli bir aşamasını oluşturmaktadır (Erhan, 2014:9).

AKÇT, Avrupalı devletlerin gerçekleştirdikleri ilk uluslararası (supranasyonal) yapısıdır. Üye devletler salt belirli bir sektörde dahi olsa, bu alandaki egemenliklerinin bir kısmını bir üst yapıya devretmişlerdir. AKÇT sadece gümrük birliği düzenlemesinden ibaret değildir. Kömür ve çeliğin üretim hacmi ve satış fiyatları da supranasyonal Yüksek Otorite tarafından kararlaştırılmaktadır. AKÇT'nin o dönemde gerek piyasanın yönetimi gerekse ortaya çıkan krizlerle mücadelede başarılı olduğu görülmektedir. Nitekim faaliyete başladıktan sonra çelik üretimi artmıştır. Kömür üretimi ve istihdamı azalmış ancak bu alanda teknolojik gelişme, güvenlik ve çevre konularına verilen önem artmıştır (Erhan, 2014:9).

AKÇT'nin amaçları, üye ülke ekonomilerinin gelişmelerine katkıda bulunmak, tam istihdamı gerçekleştirerek işsizliği önlemek ve hayat seviyesinin yükselmesini sağlamak olarak sıralanabilir. Ayrıca sektörde tekelleşmenin önlenmesi, yatırımların hızlandırılması ve işçilerin konut edinmelerine yardımcı olmaları da sayılabilir. AKÇT'nin temel ilkeleri ise, antlaşmanın ilk maddelerinde düzenlenmiş olup, kömür ve çelik üretiminde serbestlik, pazarlardaki sınırlama ve ayrıcalıkların ortadan kaldırılması, "Yüksek Otorite"nin özel durumlarda müdahalesi ve işçilerin serbest dolaşımı şeklinde özetlenebilir (Karluk, 2005:9).

1.2.2. Roma Antlaşması

AKÇT'nin kurulmasından sonra AKÇT'ye taraf olan ülkeler; ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirmeden siyasi bütünleşme çabalarının başarısızlığa uğrayacağını anlamışlar ve bu doğrultuda ekonomik bütünleşme çabaları yoğunluk kazanmıştır (Bozkurt vd. 2004:17).

1955 yılında Messina'da toplanan AKÇT'ye üye altı ülkenin Dışişleri Bakanları, kendi aralarında başkanlığını Belçika Dışişleri Bakanı Paul Henry Spaak'ın yaptığı bir komiteyi kurarak; Avrupa inşasında yeni adımların atılması için çalışmalar yapılmasını kararlaştırdılar.

AKÇT'nin Danışma Komitesi; 1956 yılında Spaak Raporu diye bilinen stratejisini açıkladı. Spaak Raporu, iki alanda daha entegrasyona gidilmesini önerdi.

1) Nükleer Enerji üretimi.

2) Ortak bir pazarın oluşturulması.(Avrupa Birliği Ve Türkiye-AB İlişkileri Almanlığı, 2014)

Hazırlanan rapor, bu ülkeler tarafından olumlu olarak karşılandı. Bunun sonucunda AKÇT'ye üye altı ülke 25 Mart 1957 tarihinde İtalya'nın başkenti Roma'da bir araya gelerek, Roma Antlaşmasını imzaladılar (Berksoy ve Işık, 2006:17).

Bu konferansta alınan kararlar ışığında, 1957 yılı Mart ayında Roma Antlaşmaları olarak bilinen, biri Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET), biri Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM) yaratan antlaşmalar imzalanmıştır. 248 madde ve protokollerden oluşan Roma Antlaşması 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girdi ve AET'ye hukuken uluslar üstü bir kuruluş olma niteliği kazandırdı (İktisadi Kalkınma Vakfı,2014).

Roma Antlaşması, üye ülkeler arasında ortak pazar (common market) anlayışına dayalı bir bütünleşme gerçekleştirmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda yapılan düzenlemeler sonucu 1 Temmuz 1968'de üye ülkeler arasında Gümrük Birliği gerçekleştirilmiştir (Ağır,2010:10). Bu tarihte üye ülkeler arasındaki ticarete gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları tamamen kaldırılmış, üçüncü ülkelerle yapılan ticarete uygulanacak ortak gümrük tarifesi kabul edilerek gümrük birliği hedefine ulaşılmıştır. Üye ülkeler arasında varlığını sürdüren gümrük formalitelerine rağmen topluluk içi ticarete hızlı bir artış görülmüştür (Karluk, 2005:63).

1.2.3. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

NATO'nun kurulmasında, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği - (SSCB) arasında ortaya çıkan soğuk savaş ortamıyla etkili olmuştur. 1950 yılında Kore Savaşının çıkması üzerine olası bir Sovyet saldırısına karşı Avrupa'da bir güvenlik işbirliğinin kurulması için Amerika

Birleşik Devletleri baskı yapmaya başlar (Tecer, 2007: 12). AKÇT'nin kurulması, Avrupa devletlerini bütünleşmeyi daha farklı mecralara taşımak için cesaretlendirmiştir. Tüm bunların sonucunda 27 Mayıs 1952 tarihinde AKÇT'yi kuran altı ülke tarafından Fransız Hükümetinin de teklifiyle, “Avrupa Savunma Topluluğu (AST)” kurulmuştur. Fakat daha sonraları 1954 senesinde Fransızların itirazları sonucunda Almanların silahlanmasından doğan sıkıntılardan dolayı, AST ve “Avrupa Siyasi Birliği”, faaliyetlerini durdurmuşlardır (Dedeoğlu, 2003:50).

Bütünleşme çalışmaları, Roma Antlaşmaları çerçevesinde “Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET)” kurulana kadar durma noktasına gelmiştir.

1956 yılında bu durağanlık, AKÇT Danışma Komitesi'nin; “Spaak Raporu” diye bilinen planını açıklamasıyla sonlanmıştır. Spaak Raporu, kömür ve çelikten sonra nükleer enerji üretimi ve ortak Pazar oluşturulması olmak üzere iki alanda daha bütünleşmeye gidilmesini önermiştir (Bozkurt vd., 2008: 17-18).

AET'nin nihai amacı Avrupa'da ekonomik bütünleşmeden sonra, siyasal bütünlüğün de sağlanmasıdır (Tecer, 2007:13). Bunun için, üye ülkeler arasında malların, hizmetlerin, sermayenin ve iş gücünün serbest dolaşımının sağlanması ve gümrük birliğine dayanan ortak bir pazarın kurulmasına yönelik hedefler belirlenmiştir. AAET'nin temel hedefi ise, atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanımını garanti altına almak ve nükleer sanayinin bu amaç doğrultusunda hızla kurulmasını ve geliştirilmesini sağlamaktır (Tecer, 2007: 13).

AET, AKÇT ile benzer bir kurumsal yapıya sahiptir. Bu kurumsal yapı karar alma süreçlerinde etkili bir Bakanlar Konseyi, yarı-yönetimsel yetkiye sahip atanmış bir Konsey ve Adalet Divanı'ndan oluşmaktadır (Yerlikaya, 2012:25). Üye devletlerarasında gümrük birliğine dayalı bir ortak pazarın oluşturulmasını hedefleyen AET, bu hedefe ulaşmayı, taraşar arasında malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına dayandırmıştır (Arıkan, 2005: 15).

Bu gelişmeleri takiben, AET'nin dışında kalan İngiltere, Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç ve İsviçre gibi Avrupa Ülkeleri tarafından 4

Ocak 1960'da, AET'ye alternatif bir yapı olarak, Stockholm'de imzalanan bir sözleşme ile "Avrupa Serbest Ticaret Birliği" (European Free Trade Association - EFTA), kurulmuştur. Fakat daha sonra EFTA üyelerinin, A E T ' y e katılmaları ile bu birlik önemi yitirmiştir (Tecer, 2007:13-14).

8 Nisan 1965 tarihinde Brüksel'de AKÇT, AET ve EURATOM'un birleştirilmesine ilişkin "Birleşme (Füzyon) Antlaşması" imzalanmasıyla ortaya çıkan kurumsal çeşitlilik, son bulmuştur. Bu antlaşma sonucunda, tek bir Konsey, Komisyon ve Parlamento kurulmuş (Coşkun, 2001: 62), bütçeler birleştirilmiş ve örgüt "Avrupa Topluluğu (AT)" olarak adlandırılmıştır (Tecer, 2007: 14).

AET Antlaşması, Paris Antlaşması'na oldukça benzer bir yaklaşım üzerine inşa edilmiştir.

Topluluğun hedef ve görevleri ise şunlardır (Ekonomi Bakanlığı, 2015)

- Bir ortak Avrupa Pazarı'nı kurmak,
- Üyelerin ekonomi politikalarını yaklaştırmak
- Üyeler arasındaki ilişkilerin ve yaşam düzeylerinin dengeli ve devamlı gelişmesini sağlamak,
- Ekonomik ve parasal birlik oluşturmak,
- Birlik vatandaşlığı kavramını oluşturmak,
- Hukuk ve iç işleri alanında daha sıkı işbirliğini gerçekleştirmek,
- İnsan haklarını topluluk hukukunun genel ilkesi olarak kabul etmek.

Topluluğun Faaliyetleri:

Hedeşere ulaşabilmek üzere;

- Üye ülkeler arasındaki ticarete vergi ve resimlerden arınmak;

- Miktar kısıtlamalarını kaldırmak;
- Bir ortak gümrük tarifesi (OGT) tesis etmek;
- Üretim faktörlerinin serbest dolaşımını sağlamak.
- Tarım, balıkçılık, ulaştırma, çevre alanlarında ortak politika belirlemek,
- Ortak pazar'da rekabet ortamı yaratmak,
- Ulusal mevzuatların uyumunu sağlamak,
- Bir Avrupa Yatırım Bankası kurmak,
- Üye ülkelerin ekonomi politikalarında sıkı koordinasyonu sağlamak amaçlanmıştır.

1.2.4. Brüksel (Füzyon) Antlaşması

8 Nisan 1965 tarihinde Brüksel'de üç AET kurumlarının birleştirilmesine ilişkin bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma sonucunda, AKÇT, AET ve EURATOM birleştirilerek hâlihazırda kullanılan tek bir AET Konseyi, AET Komisyonu ve AET Parlamentosu ihdas edilmiştir.

Bu antlaşma ile ayrıca, Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER-I, COREPER-II) kurulmuştur. Bu kurum, AET Konseyinin çalışmalarına son şeklinin verilmesi görevini sürdürmektedir (Çoşkun, 2011:62).

1965 yılında imzalanan ve 1967 yılında yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (AAET) asli organları (Konsey ve Komisyon) birleştirilmiştir. Bu gelişme ile bu üç topluluk "*Avrupa Toplulukları*" olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Avrupa Topluluklarından AET, 1992 yılında imzalanarak 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile "*Avrupa Topluluğu*" adını almıştır. Maastricht Antlaşması çerçevesinde belirtilmesi gereken bir diğer gelişme, Avrupa bütünleşme sürecinin ekonomik boyutu yanında siyasi boyutunun da

gündeme gelmesi ile artık “Avrupa Birliği” olarak adlandırılmaya başlanmasıdır. AET, üyeleri arasında *Gümrük Birliği ve Ortak Pazar* oluşturulmasını öngören kapsamlı bir ekonomik bütünleşme oluştururken AAET enerji ve nükleer teknolojinin barışçıl amaçlarla kullanılabilmesi için iş birliğinin geliştirilmesi konusunda düzenlemeler getirmiştir. Roma Antlaşmaları 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Çağrı, 2014:14).

AET Antlaşması, 2. ve 3. maddeleri ile üyeler arasında bir gümrük birliği, ortak pazar ve ortak politikaların oluşturulması için düzenlemeler getirmektedir. Antlaşmada tarım, ulaştırma, rekabet politikaları ile sosyal politikaya ilişkin kapsamlı düzenlemeler de yer almaktadır (Çağrı, 2014:14).

AET Antlaşması, yıllar içinde Birlik’in derinleşme ve genişleme aşamaları ile pek çok değişikliğe uğramıştır. Roma Antlaşmaları kapsamında kurulan bir diğer topluluk AAET ise o dönemde enerjiye duyulan ihtiyaç ve özellikle nükleer enerjiye yatırım yapılarak enerji bağımsızlığının kazanılması amacına yönelik olarak tasarlanmıştır. Bu Topluluk da supranasyonal niteliğe haizdir ve o dönemde kurucu altı ülkenin tek başlarına nükleer enerjiye yatırım yapması oldukça maliyetli olacağından, yetkilerin devredildiği bir kuruluş tercih edilir bir durum oluşturmuştur. AAET, öncelikle nükleer enerjinin sivil ve barışçıl amaçlarla kullanımını esas öncelik olarak belirlemiştir (Çağrı, 2014:14).

Bu Antlaşma’nın içeriğinde günümüze kadar çok fazla değişiklik yapılmamıştır. AAET, Avrupa Birliği ile birleşmemiştir ve aynı kurumları kullansa da ayrı tüzel kişiliğini korumaktadır. Günümüzde bu Kuruluş; başta enerji arzı güvenliğinin sağlanması ve iklim değişikliği gibi gündem maddeleri nedeniyle önemini korumaktadır (Çağrı, 2014:14).

1.2.5. Avrupa Tek Senedi

Avrupa Tek Senedi, toplulukların kurucu anlaşmalarında değişiklik yapan ilk önemli belgedir. Temel hedeflerinden biri parlamentonun etkinliğinin artırılması

yoluyla topluluğun karar alma sürecindeki demokrasi eksikliğinin giderilmesidir. Bu amaçla, Topluluk yasama sürecinde onay usulü getirmiş ve katılım anlaşmaları ile bazı ortaklık anlaşmalarının onaylanması için ilk kez parlamentonun onayının alınması düzenlenmiştir. Avrupa Tek Senedi; diğer bir deyişle “Ortak Pazar’dan İç Pazar’a” geçişi temsil eden anlaşmadır. Bu nedenle ilk önce ortak pazarı ele alalım. 60’lı yıllarda ortak pazara doğru ilk adım atılmıştır. Bu görüşmeler 3 yıl sürmüş ve bu süreç sonrası pazara; İngiltere, Danimarka ve İrlanda’nın da girmesi onaylanmıştır. Daha öncede bahsettiğimiz gibi 70’li yıllarda Avrupa Topluluğu için zor bir dönem olmuştur. Neden olarak da üye devletlerin ekonomilerinin dünyaya açık olması ve derin bir şekilde yara almalarıdır. Diğer bir neden ise üye devletler Avrupa ekonomi politikasını izlemek yerine birbirlerinden farklı milli ekonomik politika izlemeyi tercih etmişlerdir. Ortak Pazar üyesi ülkeler, 70’li yıllarda “ikiyüzlü” bir yeni korumacılık politikası benimsemişlerdir. Örneğin, Alman hükümetinin yürürlüğe koyduğu “biranın saşığı kanunu” üye devletlerin bu yıllardaki politikasına örnektir. Alman vatandaşlarını kötü biradan korumak bahanesiyle, başta Danimarka olmak üzere komşu ülkelerin Almanya’ya yaptığı bira ithalatını kısmak böylece Alman bira üreticilerini koruma istemiştir.

Avrupa Tek Senedi 1992 yılına kadar tek pazarın yanında bazı hedefler de belirlemiştir. Bunlar; 1. Ekonomik ve Sosyal uyumun artması 2. Ortak Bilim ve Teknoloji Politikası 3. Avrupa Para Sistemi’nin (APS) daha da geliştirilmesi 4. Avrupa sosyal boyutunun yaratılması ve çevre konusunda eş güdümlü eylemlerde bulunmasıdır.

Avrupa Tek Pazarı’nın oluşum seyri ile ilgili hukuki anlaşma, belge ve raporlar sırasıyla;

- Roma Anlaşması (25 Mart 1957, imzalanması)
- Beyaz Kitap (28-29 Haziran 1985, onaylanması)
- Avrupa Tek Senedi (1 Temmuz 1987, yürürlüğe girmesi)
- Cecchini Raporu (1988’de yayınlandı)
- Avrupa Komisyonu Raporu (1997’de yayınlandı) dur (Dura ve Atik, 2003:46).

1970'li yıllarda petrol krizinin dünyada yol açtığı finansal darboğazlar ve ekonomik durgunluk AT üyesi ülkelerde de görülmüştür. 1960'lı yıllarda kaydedilen ekonomik gelişmeler yavaşlamış; durgunluk ve gerileme süreci başlamıştır. Topluluk, ABD ve Japonya ile ekonomik açıdan rekabet edebilecek sanayiye sahip değildir (Tecer, 2007: 15). Bunun yanı sıra 1971 yılında ABD'nin Bretton Woods sisteminin sonunu bazı tedbirler alması Topluluk için yeni bir sabit döviz kuruna ihtiyacı arttırmıştır. 1979 yılında, yaşanan bu sorunları engellemek amacıyla Avrupa Parasal Sistemi yürürlüğe girmiştir. Buna göre döviz kuru mekanizması, Avrupa Para Birimi'ne (European Currency Unit - ECU) yönetilmeye başlanmıştır (Yerlikaya, 2012:27). Çeşitli sorunlara neden olsa da bu sistem, Topluluk devletlerinin tek bir para birimine yaklaşmasını sağlamıştır.

1986'da, Avrupa Topluluğu 322 milyon nüfusa ve dünya ticaret hacminin beşte birine ulaşmıştır. Aynı anda AT kendi yönetim, hukuk ve temsil yapılarını da oluşturmuştur. Kararlar genellikle hükümet liderleri ve teknokratlar tarafından alındığından bütünleşmeye yönelik gelişmeler sağlam temeller üzerine kurulamamıştır, vatandaşlar kendi adlarına neler yapıldığından habersizdir. Gümrük birliği kurulmuş olmasına rağmen tüm Avrupa'da tek bir para birimi olmadan ortak pazarın kurulması mümkün görülmemiştir. AT liderleri bu sorunların çözümüne yönelik iki girişimde bulunmuştur (Yerlikaya, 2012:29).

- Bunlardan ilki Avrupa Parasal Birliği'nin başlatılması,
- Diğeri ise Avrupa Tek Senedi'nin imzalanmasıdır.

AT'nin bütünleşme sürecinde karşılaştığı başka bir sorun ise, milli pazarların bölünmüşlüğü ve bu durumun maliyetleri arttırmasıdır. Avrupa'da bir iç pazarın oluşturulması, Avrupa Toplulukları'nı kuran Roma Antlaşması'nın 2. maddesinde belirtilmesine rağmen, bu amaca henüz ulaşamamıştır (Karluk, 2002: 43).

Üye ülkeler arasında kurulan ortak pazara karşın, malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımına engel olan tarife dışı uygulamalar giderek artmıştır (Tecer, 2007:15).

Tüm bu olumsuzlukların giderilmesine yönelik olarak, Jacques Delors başkanlığındaki komisyon, o tarihteki üye ülkelerin başkanlarına, Haziran 1985'te, 300 kadar mevzuat önerisi ve bunlarla birlikte, 1992 sonuna kadar Topluluk içi her türlü engelin kaldırılmasına yönelik ayrıntılı bir takvim sunmuştur. Aynı yıl düzenlenen Milano zirvesinde devlet ve hükümet başkanları, Komisyona tek Pazar programının uygulanması görevini vermişlerdir (Bozkurt, vd., 2008:24).

Tüm bu çalışmalar sonucunda 28 Şubat 1986'da, Avrupa Tek Senedi, zamanın on iki üye devleti tarafından imzalanmış, fakat 1 Temmuz 1987'de Danimarka ve İrlanda'da onay işlemleri uzadığı için yürürlüğe girmiştir (Karluk, 2002:69).

Avrupa Topluluklarını kuran Paris ve Roma Antlaşmaları'nın imzalanmasından bu yana ilk büyük değişiklik Avrupa Tek Senediyle yapılmıştır. Özetle bu metnin kabul edilmesi, Topluluğun Britanya'ya açılmasının arkasından üyeler arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle baş gösteren büyük bir krizi sona erdirmiştir. Bu antlaşma Avrupa Parlamentosu'nun rolünü güçlendirir, iç pazarın tamamlanmasını organize eder, kurum olarak Avrupa Konseyi'ni oluşturur, dış siyasetlerin koordinasyonu ile ilgili iradeleri ifade eder, konseyde nitelikli çoğunluğun oyunu yaygınlaştırır ve aynı zamanda iktisadi ve parasal işbirliğinin kurallarını belirler (Yerlikaya, 2012:30).

Avrupa Tek Senedi'ni tek pazarın yanında insan hakları konusunda da önemli açıklamalar içermektedir. Senedin başlangıç bölümünde Avrupa Topluluğu'nun entegrasyon amacı teyit edilerek, insan haklarının topluluk içinde korunması, üye devletlerin anayasa ve yasaları ile Avrupa Konseyi Sözleşmesine ve BM Anlaşması'na atfen üçüncü ülkelerde insan haklarının korunmasına açık bir şekilde işaret edilmiştir. Bu kısım senedin politik işbirliği çerçevesinde ortaya çıkan başlangıç bölümünde yer alır. Avrupa Tek Senedi'nin bazı eksik noktaları da vardır. Bunlar eğitim, kültür ve ortak savunma konularının yer almamasıdır. Sonuç olarak Avrupa Tek Senedi 1 Ocak 1993 yılına kadar tamamlanmış ve Ortak pazardan İç pazara geçişi sağlanmıştır. Oluşan yeni topluluk, Avrupa Tek Senedi politik entegrasyonuna, ekonomiye ve para birliğine zemin hazırlamıştır. Daha sonra da Maastricht Anlaşması ile yapılan bu değişiklikler onaylanmıştır.

1.3. BİRLİĞİN İNŞASI

İnişler ve çıkışlara sahne olan bütünleşme serüveni Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasıyla daha derin bir ortaklığın kurulması yolunda bir adım daha atılmıştır.

Topluluğu Maastricht Anlaşmasına götüren üç önemli neden vardır. Bunlardan ilki, Avrupa'nın bütünleştirilmesi kapsamında; Avrupa Topluluklarının kurumsal ve siyasal bakımdan yeniden canlandırılmasına yönelik 1980'lerin ortalarından sonra başlatılan girişimlerdir. Akabinde, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra iki Almanya'nın 3 Kasım 1990'da birden birleşmesi, merkezi ve doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtularak demokratikleşmeleri, Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Avrupa'nın siyasal yapısını baştan aşağı etkilemiştir. Üye ülkeler arasında ekonomik ve siyasal bütünleşmeleri içeren Avrupa Tek Senedi böylece yetersiz kalmıştır. Avrupa'da meydana gelen bu gelişmeler karşısında, Topluluğa üye devletler ileri derecede bütünleşme için siyasal baskılarını artırmaya başlamışlardır.

İkincisi, 1980'lerin ortalarında Avrupa Topluluklarının ekonomisi istikrarlı ve önemli gelişmelere sahne olduysa da; Tek Pazar'ın tanımlanması için mali ve sosyal koordinasyona ihtiyaç duyulduğu üye ülkeler tarafından belirtiliyordu. Böylece, ekonomik ve mali birlik alanında Hükümetlerarası Konferans gerçekleştirilmesi fikri doğdu.

Üçüncüsü ise, üye ülke vatandaşlarının gelinen aşamadan memnun olmamaları, daha başarılı sonuçlar veren bir bütünleşmeden yana tavır koyarak hükümetlerine kamuoyu baskısı yaratmalarıdır. (Bozkurt vd, 2004:25-26).

Maastricht Anlaşmasını oluşturan ilkeler, 1991 yılı boyunca süren topluluk üyesi ülkelerin katıldığı hükümetler arası konferanslarda belirlenmiştir. Bunlardan biri Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), diğeri siyasal birliktir. Hükümetlerarası Konferanslar, hukuki açıdan; üye devletlerarasında yapılan çok taraflı müzakereler şeklinde gerçekleştirilmiş, Avrupa'da bütünleşmenin ilerlemesi doğrultusunda ulusal çıkarlar arasında uzlaşma noktaları belirlenmeye çalışılmıştır. 1984 yılında Altiero Spinelli'nin

girişimiyle Avrupa Parlamentosu'nda kabul edilen Avrupa Birliği Projesi bir yana bırakılırsa, Avrupa Birliği'nin gelişmesi konusunda en önemli unsur Başkan Delors'un önderliğindeki "Topluluklar Komisyonu" olmuştur (Bozkurt, 1993:9-10).

1.3.1. Maastricht Antlaşması ve Kurumsal Yapı

1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'yla Avrupa Topluluğu Avrupa Birliği adını almış ve AET kısaltması AT olarak değiştirilmiştir. Bu antlaşmayla, Ekonomik ve Parasal Birlik, Ortak Güvenlik ve Dış Politika ile İçişleri ve Hukuk alanında işbirliği başlıklarında yeni bir yapı tanımlanmaktadır. Maastricht Antlaşmasıyla oluşturulan Birliğin amaçları:

- Sınırsız bir pazar yaratmak, ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak, tek parayı kapsayacak bir ekonomik ve parasal birlik oluşturmak;
- Ortak bir dış politika ve güvenlik politikası uygulamak ve uzun vadede ortak bir savunma politikası oluşturmak;
- Avrupa vatandaşlığı kavramını oluşturmak;
- Hukuk ve içişleri alanında daha sıkı işbirliği

olarak şekillendirilmiştir. Bunların içinde en önemlilerinden birisi Avrupa Birliği vatandaşlığıdır. Buna göre, Topluluğa üye ülke vatandaşı olan herkes Birlik vatandaşıdır ve antlaşmalardan doğan hak ve sorumluluklara sahiptirler. Birlik vatandaşları, Topluluğa üye ülkelerde serbestçe dolaşma ve ikamet etme hakkına sahiptirler. Üye ülkelerde ikamet eden 'Birlik Vatandaşı', o ülkenin uyruğunda olmasa bile o ülkenin belediye seçimlerinde ve Avrupa Parlamanetosu seçimlerinde aday olma ve oy kullanma ve diplomatik koruma haklarından yararlanabilmektedir.

Ayrıca Maastricht Antlaşmasıyla Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri artırılmış, ortak karar alma (co-decision) adı verilen yeni bir prosedür çerçevesinde bazı konularda veto etme ve gensoru verme yetkisi verilmiştir. Üye sayısının yeniden düzenlenmesi ve dış politika konularında nitelikli çoğunlukla karar alması da kabul edilmiştir.

1950'lerden itibaren ortaklık geliştirilmesi sonucunda Avrupa'da "Birlik" aşamasına geçilmesi söz konusu olmuştur. Bununla beraber uluslararası sistemde iki Almanya'nın birleşmesi ve Doğu bloğunda yer alan devletlerin sosyalizm sonrasında ekonomik ve siyasal kriz içine düşmeleri gibi unsurlar da bütünleşme çabalarını hızlandırmıştır (Dedeoğlu, 2003:57). Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasını sağlayan sürece girilmesinde önemli faktörler;

- Ortak pazarın tamamlanması için mali ve sosyal koordinasyona ihtiyaç olduğuna yönelik inanç,
- Topluluk vatandaşlarının geline aşamadan duydukları memnuniyetsizlik nedeniyle bütünleşmeden yana olmalarıdır (Bozkurt vd, 2008:26).

1992 yılı, içerisinde hem Avrupa Tek Senedinin öngördüğü biçimde ortak pazarın kurulumu tamamlanmış, hem de Topluluğu, Avrupa Birliği'ne dönüştürecek olan Maastricht Antlaşması imzalanmıştır (Ülger, 2008:63).

Maastricht Anlaşması'nı oluşturan ilkeler, 1991 yılı boyunca süren topluluk üyesi ülkelerin katıldığı hükümetler arası konferanslarda iki ilke belirlenmiştir.

- Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB),
- Siyasi Birliktir.

Avrupa'da bütünleşmenin ilerlemesi doğrultusunda ulusal çıkarlar arasında uzlaşma noktaları belirlenmeye çalışılmıştır. 1984 yılında Avrupa Birliği'nin gelişmesi konusunda en önemli unsur Başkan Delors'un önderliğindeki "Topluluklar Komisyonu" olmuştur (Bozkurt, 1993: 9-10).

AT'ye üye ülkelerin Dışişleri ve Maliye Bakanları tarafından imzalanan Maastricht Antlaşması, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Antlaşma ile;

- Tek bir Avrupa parasının hayata geçirilmesinin takvim ve koşullarını saptamıştır.
- Avrupa Topluluklarının bundan sonra da Avrupa Topluluğu olarak

anılması, ancak Antlaşma ile başlatılan politik entegrasyon süreci vurgulanmak istenildiğinde, söz konusu kavramın Avrupa Birliği olarak ifade edilmesi kararlaştırılmıştır.

Genel olarak Maastricht Antlaşması; (Tecer, 2007:17-18).

- Ekonomik ve sosyal faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişimi,
- Enşasyonsuz, çevre kirliliğine ve doğal kaynakların korunmasına önem veren sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması,
- Üye ülkelerin ekonomilerinin uyum içinde birbirine yakınlaştırılması, Avrupa vatandaşları için daha demokratik, şeffaf güçlü ve güvenli bir birlik yaratılması, hedeflenmiştir.

Maastricht Antlaşması'nda Avrupa Birliği'nin üç temel sütun üzerine inşa edilmesi ön görülmüştür. Maastricht Anlaşması ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişimini; sürdürülebilirliği olan, enflasyonsuz ve aynı zamanda çevreyi korumaya yönelik politikalarla büyümeyi; üye ülke ekonomilerinin uyum içinde birbirlerine yaklaşmasını ve Avrupalılar için daha güçlü bir Birlik olmayı hedeflenmektedir. Bu hedefler kararların vatandaşlara olabildiğince yakın alınmasını ve AB'nin ancak ulusal ve yerel makamlardan daha yetkin olacağı zamanlarda devrede olmasını öngören ikincillik (subsidiarity) ilkesi üzerinde anlaşılmasında etkili olmuştur. Antlaşma aynı zamanda aşağıda belirtilen öğeler ile şeffaflık, ekonomik ve sosyal yaklaşma ilkelerinin üzerinde de durmuştur:

- * Tek paraya geçilmesini sağlayacak bir ekonomik ve parasal birliğin kurulması
- * AB vatandaşlarına yaşadıkları ülkenin belediyelerinde seçme ve seçilme hakkı veren bir Avrupa vatandaşlığının oluşması
- * Avrupa güvenliğini sağlayacak ve demokrasi ve insan hakları gibi ortak değerleri savunacak bir ortak dış ve güvenlik politikası
- * Birliğin iç güvenliğini sağlamak üzere hukuk ve içişlerinde işbirliği Daha önce hiçbir hukuki dayanağı olmayan eğitim, kültür, kamu sağlığı ve tüketiciyi koruma,

trans-Avrupa şebekesi, gelişim ve işbirliği, vize politikası ve sanayi politikası gibi belirli politika alanları da Antlaşma'nın kapsamı dâhilinde alınmıştır. Bunun anlamı, bu alanlarda oluşturulacak ortak politikaların ve yasaların üye ülkeler üzerinde bağlayıcı olması demektir. Şematik olarak Birlik üç ayak üzerinde yükselen bir yapıya benzetilebilir. Her ayak bir yandan birliği güçlendirirken diğer yandan da Birlik kurumlarına atfedilen yetkiler bakımından bağımsızlığı sağlamaktadır.

* Birinci ayak; Roma ve Paris Antlaşmalarıyla kurulan Avrupa Topluluğu'ndan oluşmaktadır. Parasal birlik, vatandaşlık ve daha önce bahsedilen yetkiler de bu ayağa dâhildir.

* İkinci ayak Ortak Dış Ve Güvenlik Politikasını (ODGP) içermekte ve Avrupa çapında bir savunma politikasını başlatmayı hedeflemektedir.

* Üçüncü ayak ise Adalet ve İçişlerini kapsamakta olup, hukuk ve işbirliği alanında daha sıkı bir işbirliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Son iki ayak karar yapıcı ve hükümetler arası karakterleri nedeniyle birinci ayaktan farklıdır.

Üye ülkeler, Avrupa zirveleri ya da bakanlar konseyi kanalıyla girişimde bulunma önceliğine sahiptir. Bu çerçevede alınan kararlar siyasi nitelikte olup Adalet Divanı önünde bağlayıcılıkları yoktur. Maastricht Antlaşması varolan kararlar mekanizması yöntemlerini (Parlamento onayı, danışma ve işbirliği) bazı yeni alanlara genişletmekle kalmamış, buna ek yeni bir yöntem olan ortak karar alma (co-decision) yöntemini getirmiştir.

1.3.1.1.Maastricht Antlaşması Metninin Yapısı

Antlaşma metni, bir yünden Roma ve Paris Antlaşmalarında mevcut hükümlerde yapılan değişiklikleri, diğer yandan eklenen yeni bölümleri ve hükümler içermektedir.

Anlaşma DİBACE'sinde;

- I. Başlık; A-F maddeleri; Bu ilk altı madde de antlaşmanın bir tür özetini veren genel hükümler yer almaktadır. Burada, Avrupa Birliği'nin; bu antlaşma ile getirilen politikalar ve işbirliği türleriyle mükemmelleştirilmiş Avrupa Toplulukları üzerine kurulduğu belirtilmekte, tek paraya kavuşacak ekonomik ve parasal birlik, ortak bir savunma politikası ve dış politika, Avrupa Birliği yurttaşlığı, adalet ve içişleri alanında işbirliği saptanmakta, ilk kez ATS de yer almış olan Avrupa Kurulu'na (Zirve) birliğin genel siyasi yönelişini saptama ve gerekli ivmeyi kazandırma görevi vermektedir.
- II. Başlık, G Maddesi; 86. Fıkra ile AET Antlaşmasının yeniden düzenlenmesini,
- III. Başlık, H Maddesi; 21 fıkra ile AKÇT Antlaşmasının yeniden düzenlenmesini,
- IV. Başlık, I Maddesi; 29 fıkra ile EURATOM Antlaşmasının yeniden düzenlenmesini içermektedir.
- V. Başlık, J Maddeleri (J1-J11); İlk kez ATS ile 1987 de ortaya konulan dış politika alanında Avrupa Birliği'ne ait hükümleri ortadan kaldırmakta, yerine Ortak Dış ve Güvenlik politikasına ilişkin hükümleri getirmektedir.
- VI Başlık, K Maddeleri (K1-K9); 9 madde ile adalet ve içişleri alanında işbirliği süreci düzenlenmektedir.⁷¹ Bunlar; iltica politikası, kişilerin serbest dolaşımı, Avrupa Birliği'nin dış sınırlarının korunması, göç politikası, uyuşturucu bağımlılığı ve uluslar arası sahtecilikle mücadele, üye devletlerarasında adli, gümrük ve polis yetkilileri arasında işbirliğini yapmayı kapsar (Bozkurt vd, 2004:29).
- VII Başlık, L-S Maddeleri; son hükümleri içermektedir.

Maastrich anlaşmasından sonra topluluğun amaçlarını şöyle sıralayabiliriz.

- Dengeli ve sürdürülebilir ekonomik ve sosyal ilerlemeyi sağlamak, bunun için özellikle iç sınırlardan arındırılmış bir alan yaratmak, ekonomik ve sosyal kaynaşmayı güçlendirmek ve sonunda tek para birimini içerecek ekonomik ve parasal birliği kurmak.

- Ortak bir dış politika ve güvenlik politikası uygulayarak sonunda ortak bir savunma politikası oluşturmak ve bu konuda Avrupa Birliği'nin uluslararası alana kendi kimliği ile çıkmasını sağlamak.
- Avrupa Birliği yurttaşlığı ile üye devletlerde yaşayanların hak ve çıkarlarının daha güçlü biçimde korunmasını sağlamak.
- Adalet ve içişlerinde daha sıkı işbirliğini geliştirmek.
- Topluluk müktesabatını eksiksiz muhafaza etmek ve geliştirmek (Bozkurt vd, 2004:29)

1.3.2. Amsterdam Antlaşması

Maastricht Antlaşması'nın müzakereleri sürerken 1992 yılında Topluluğun üye sayısı on ikiye çıkmıştır. 1995'e gelindiğinde ise üye sayısı on beşe ulaşmış ve Topluluk, kurucu altı ülkenin oluşturduğu ilk yapıya göre çok farklı bir hal almıştır (Pagden, 2010:273). 1996 yılı Mart ayında İtalya'nın Torino kentinde toplanan ve bir yıl süren Hükümetlerarası Konferans faaliyetleri sonucunda, Maastricht Antlaşması'nın günün koşullarına uyarlanması gereği, Amsterdam Antlaşması ortaya çıkmıştır (Ülger, 2008:70).

Bu antlaşma ile aşağıdaki, konularında da değişiklikler yapılmıştır; (Dedeoğlu, 2003:60).

- Genel olarak sosyal politika,
- Ortak dış politika,
- Güvenlik politikası,
- Çevre, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele politikaları,
- İstihdam ve büyüme paktı,

- Kırsal kalkınma, tüketicinin korunması, kamu sağlığı ve genişleme ilkeleri

AB üyeliği için, 1950 Roma Antlaşması'ndan bu yana ilk defa bazı şartlar getirilmiştir. Tam üyelik için İnsan hakları ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uyma yazılı şart olarak belirlenmiş, sözleşmeye uymayan ya da uymama eğilimini sıklıkla gösteren üye ülkelerin AB Konseyi'ndeki oy hakkı, diğer ülkelerin 1/3'ünün teklifi ve oybirliği ile karar alınması şartıyla, askıya alınabilmesi de yapılan değişiklikler arasında sıralanabilir (Yerlikaya, 2012:31).

Antlaşma ile üye ülkeler arasında sınır kontrollerinin kaldırılması amacıyla Schengen Antlaşması Topluluk Hukuku'nun bir parçası haline getirilmiştir. Amsterdam Antlaşması ile alınan bir diğer önemli karar ise 1.1.1999 tarihi itibarıyla tek para birimine geçişin teyit edilmesi olmuştur. Bunun yanında Maastricht Antlaşması ile karmaşıklaşan Antlaşma metninin de sadeleşmesi gereği vurgulanmıştır (Dinan, 1999:305)

Tüm bu konularda yeni hükümler getirmesine rağmen Amsterdam Antlaşması, Birliğin kurumsal yapısının genişlemelere uyum göstermesini sağlayamamış ve bunun sonucunda antlaşmanın yürürlüğe girmesinden 1 ay sonra yapılan Köln Zirvesinde yeni bir hükümetlerarası konferans çağrısı yapılmıştır (Günüğur, 2007:32).

Amsterdam Antlaşması Maastricht Antlaşması'nın oluşturduğu hukuksal çerçeveyi tamamladı ve "Avrupa Vatandaşlığı" kapsamındaki hakları güçlendirdi. AB ve AT Antlaşmaları yeniden numaralandırıldı, bunlara değişiklikler getirildi. Amsterdam Antlaşması ile AB Antlaşması'nın maddelerini değiştirdi ve maddeler A'dan S'ye harflerle belirlendi.

Avrupa Parlamentosu'nun karar alma mekanizmasındaki rolü ortak karar alma prosedüründe getirilen değişikliklerle güçlendirildi. Ayrıca Komisyon Başkanı'nın atanması için Parlamento'nun onayı, Komiserlerin atanması içinse Komisyon Başkanı'yla ortak karar şartı getirildi.

Antlaşma ile üye ülkeler arasında sınır kontrollerinin kaldırılması amacıyla Schengen Anlaşması AB hukuku'na dâhil edildi (İrlanda ve İngiltere'nin sınır kontrol hakkı saklı kaldı). Amsterdam Antlaşması'yla, ayrıca, 1.1.1999'da tek para birimine geçiş teyit edildi.

AB'nin temellerini oluşturan özgürlük, demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygı ilkelerine bağlı her Avrupa Devleti'nin üyelik için başvurabileceği, Amsterdam Antlaşması ile belirtildi.

Amsterdam Antlaşması tarafından getirilen değişiklikleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

- ODGP alanında ortak eylem ve ortak tutuma ilaveten Ortak Strateji adında yeni bir enstrüman getirilmiştir. Konsey Genel Sekreterinin ODGP Yüksek Temsilcisi görevini üstleneceği belirtilmiştir.
- Üçüncü sütun tamamıyla Ceza Hukuku alanında iş birliğine münhasır kılınmıştır. Vize, iltica ve göç, Medeni Hukuk ve Ticaret Hukuku alanında adli ve idari iş birliği gibi konular I. Sütuna kaydırılmıştır. Ayrıca III. Sütuna yeni hukuki enstrümanlar getirilmiştir. Üçüncü sütun çerçevesinde güçlendirilmiş iş birliği yapabilmenin önü açılmıştır.
- Schengen müktesebatı AB müktesebatına dâhil edilmiştir (bkz, Amsterdam Antlaşması'nın ekinde konuyla ilgili protokol).
- Batı Avrupa Birliği (BAB), AB'nin savunma bileşeni olarak bir protokolle ODGP'ye dâhil edilmiştir (bkz, Amsterdam Antlaşması'nın ekinde konuyla ilgili protokol).
- İstihdam alanında yeni hükümler getirilmiştir. Kurumsal konularda bazı küçük ilerlemeler sağlanmıştır.

1.3.3. Nice Antlaşması

7-9 Aralık 2000'de Nice'te toplanan Avrupa Konseyi, Komisyonun

büyükluğu ve bileşimi, Konsey’de oyların ağırlığı, karar alma süreçlerinde oybirliğinin yerine nitelikli çoğunluğun geçirilmesi ve işbirliğinin güçlendirilmesi olmak üzere dört temel kurumsal konuda değişiklik yapan yeni bir antlaşmanın yapılmasını öngörmüştür (Yerlikaya, 2012:31). Benimsenen tüm kararları kapsamasa da, hazırlanan Nice Antlaşması 26 Şubat 2001’de imzalanmış ve 1 Şubat 2003’te yürürlüğe girmiştir.

Hükûmetler arası Konferansın gündemi Komisyonun oluşumu, Konseydeki oy katsayılarının yeniden düzenlenmesi ve nitelikli çoğunluk sisteminin uygulama alanının genişletilmesi gibi konulara ayrılmıştır. Öngörüldüğü gibi Hükûmetler arası Konferans 14 Şubat 2000’de toplanmıştır. Portekiz’in dönem başkanlığı esnasında yapılan Lizbon (23-24 Mart 2000) ve Feira (19-20 Haziran 2000) zirvelerinde diğer konuların yanı sıra Hükûmetler arası Konferanstaki çalışmalar da ele alınmıştır. Fransa dönem başkanlığı esnasında 13-14 Ekim 2000’de Biarritz’de yapılan gayri resmi zirvede de bu konu ele alınmıştır. Nihayet 7-11 Aralık 2000’de yapılan ve en uzun zirve olarak tarihe geçen Nice Zirvesi’nde çok sıkı pazarlıklar yapılmış ve zor de olsa bir mutabakat sağlanmıştır. Sonuçta 26 Şubat 2001’de Nice Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma ana metnin yanı sıra 4 Protokol ve 27 Deklarasyon içermektedir.

Nice Antlaşması, Avrupa Birliği’nin genişleme sürecine paralel olarak organların yapılanması ve karar alma sürecine ilişkin yenilikler getirmiştir (Ülger, 2008: 75). Sonuç olarak Konferansın, Köln Zirvesi’nde benimsenen tüm kararları içermeyen bir antlaşma ile sonuçlanmaması hayal kırıklığı yaratmıştır.

1.3.4. Lizbon Antlaşması

Fransa ve Hollanda’da yapılan referandumlarla AB Anayasa metninin reddedilmesi üzerine yaklaşık 2 yılı bulan temaslar neticesinde 2004 metninin kapsamı daraltılarak ve bazı unsurlarından vazgeçilerek tüm kurucu antlaşmaların yerini alacak ama Anayasa olarak nitelendirilmeyen yeni bir metin geliştirilmiştir. Bu durum Anayasal Antlaşmanın yerini Reform Antlaşmasının alması olarak da ifade edilmektedir (Baykal, 2008:105).

Lizbon Antlaşması Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ve Avrupa Birliği'nin işleyişine dair Antlaşma (ABİDA) olmak üzere 2 Antlaşmadan oluşmaktadır. Bu Antlaşma ile Avrupa Topluluğu (AT) Antlaşması yürürlükten kaldırılmış, yerine ABİDA ikame edilmiştir. Bunun sonucu olarak Avrupa bütünleşmesindeki ‐Topluluk‐ ifadesi ‐Birlik‐ ifadesiyle değiştirilmiştir. Böylece Topluluk-Birlik arasındaki ikili yapıya ve karmaşıklığa son verilmiştir. Diğer yandan Lizbon Antlaşması, Maastricht Antlaşması'yla getirilen 3 sütunlu yapıya son vermiştir.

Bunun sonucu olarak Ortak Dış ve Güvenlik Politikasıyla ilgili eski II. Sütun AB Antlaşması'nda, Adalet ve İçişleri ile ilgili eski III. sütun ise ABİDA'da yer almıştır. Sonuç olarak Avrupa bütünleşmesi, birincil metinlerin değişik dönemlerde revize edilmesi sonucu kabul edilen, bir Antlaşmanın yerini diğerinin aldığı ve bayrak yarışını andıran bir diyalektikle yoluna devam etmektedir. Ancak bu noktada temel metinlerle ilgili tartışmaların hâlâ tamamen sona ermediğini belirtmek gerekir.

Buna örnek olarak 2010 yılında Yunanistan'da çıkan mali kriz sonucu, kurucu metinlerde ekonomik ve parasal birlikle ilgili hükümlerin revize edilmesi gündem dedir. 8-9 Aralık 2011 tarihinde toplanan Brüksel Zirvesi'nde, İngiltere'nin ciddi muhalefetine rağmen, Devlet ve Hükümet Başkanları bu konuda mutabakat sağlamaya çalışmaktadırlar.

Sonuç olarak Lizbon Antlaşması ile kurumsal yapı ve karar alma süreçlerinde iyileştirmeler yapılmıştır. Avrupa Anayasası'nın başarısız olması birçokları için hayal kırıklığı yaratmış olsa da AB'nin işleyişine zarar vermemiştir. Anayasa tarafından öngörülen örgütsel değişikliklerin büyük bir kısmı Lizbon Antlaşması ile hayata geçirilmiştir (Yerlikaya, 2012:35). Bu örgütsel değişiklikler ile AB kurumları ve özellikle Parlamento güncel halini almıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

2.1. Türkiye - AB İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti, uluslararası konjonktürdeki gelişmeleri yakından takip etmiş ve OECD, NATO gibi uluslararası örgütlenmelerin üyesi olmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye, 31 Temmuz 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Demokrat Parti lideri ve Başbakanı Adnan Menderes Türkiye adına bu başvuruyu yapmıştır. Bu başvuruyla, Türkiye'nin Avrupa'ya ilk adımı attığını atmıştır(Avrupa Birliği Tarihçesi,2014).

Türkiye'nin topluluğa tam üye sıfatıyla katılabilmesinin yolunu açan "Ankara Anlaşması" 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmış ve 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir.

Ankara Antlaşması ile Türkiye'nin tam üyelik statüsüne kavuşabilmesi farklı aşamalardan geçmesi gereği karara bağlanmıştır (Sefer, 2009:70).Türkiye'nin Birliğe uyumunu sağlamak ve tam üyelik gereklerini yerine getirmesine yardımcı olmak amacıyla "Türkiye ile Birlik arasında Ortaklık Konseyi" ve "Türkiye Orta Avrupa Topluluğu Karma Parlamento Komisyonu" oluşturulmuştur. (Seyidoğlu, 1993:404).

Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği olan "Ankara Anlaşması", Türkiye-AB ilişkilerini malların serbest dolaşımı ile sınırlamamakta bunun yanı sıra işgücü, hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamayı, dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa Tek Pazarına entegrasyonunu hedeflemektedir. Anlaşmada, "hazırlık dönemi", "geçiş dönemi" ve "son dönem" olmak üzere üç dönem öngörülmüştür. Geçiş döneminin sonunda ise Gümrük Birliği'nin tamamlanması planlanmıştır(Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü,2014)

2.1.1. Hazırlık Dönemi

Bu ilk dönem 1 Aralık 1964-31 Aralık 1972 tarihleri arasını kapsamaktadır. Takvime göre bu dönemde Birlik, tek taraflı yükümlülükler ile donatılmış, böylece Türkiye Ekonomisini güçlendirmeyi ve Gümrük Birliği'ne geçiş dönemine hazır duruma getirmeyi öngörmüştür. Türkiye'nin bu dönemde listesi geçici protokole tespit edilmiş ve bu listeye göre bazı tarım ürünlerine ihraç kolaylığı sağlanması kararlaştırılmıştır. Bu arada 1.Mali Protokol uyarınca AET, Türkiye'ye AET'den Geçiş Dönemi koşullarının görüşülmesi talebinde bulunmuş ve 23 Kasım 1970 yılında Katma Protokol imzalanarak, 1 Ocak 1973 yılında yürürlüğe girmiştir (Ercan, 2009:99).

Hazırlık döneminde amaçlanan; Türkiye'nin ortaklık ilişkisinin ileri kademelerinde üzerine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmesi için topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirmektir. (Kılıç, 2002:113).

Anlaşmaya göre 5 yıl olarak öngörülen fakat görüşmelerin uzaması nedeniyle 8 yıl sürerek 1 Aralık 1964 – 31 Aralık 1972 tarihleri arasını kapsayan bu dönemde, Topluluk üstleneceği tek taraflı yükümlülüklerle Türk ekonomisini güçlendirmeyi ve Gümrük Birliği'ne geçişe hazır duruma getirmeyi taahhüt etmiştir (Ceren, 2001:142) . Topluluğun Geçici Protokol ile saptanmış bazı tarım ürünlerine ithal kolaylıkları tanınmasının ve I. Mali Protokolün etkileri, 1958-64 döneminde düşmekte olan AET'nin Türkiye'nin dış ticaretindeki payının 1964-72 dönemindeki artışı ile görülür (Ceyhan, 1991:487).

2.1.2. Geçiş Dönemi

1 Ocak 1973 ile 31 Aralık 1995 arasını kapsayan bu dönemde taraflar, karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esası üzerinde 22 yıllık sürede gittikçe gelişen bir şekilde, sanayi ürünleri ticaretinde Gümrük Birliği'nin kurulması hedeflenmiştir. Topluluk, Türkiye Ekonomisi 'ne katkıda bulunmak amacıyla, Türk Sanayi ürünlerine uygulanan gümrük vergilerini ve kısıtlamaları derhal kaldırırken, bazı tarım ürünlerine ithal kolaylığı sağlamıştır (Ercan, 2009:99).

1 Ocak 1973'te Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle başlayan bu dönemde

taraflar karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına dayanarak, sanayi ürünleri ticaretinde Gümrük Birliği'nin kurulmasını hedeflemişlerdir (Ceren, 2001:142). Topluluk, pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve rafine petrol ürünleri hariç, Türk sanayi ürünlerine gümrük vergilerini ve kısıtlamaları derhal kaldırırken, bazı tarım ürünlerine de ithal kolaylıkları sağlamıştır. Türkiye ise AET menşeli sanayi ürünlerine uyguladığı gümrükleri kademeli şekilde 12 yılda kaldırmayı öngörmüş, korunması gereken hassas sanayi ürünleri içinse bu süreyi 22 yıla uzatmıştır (Ceyhan, 1991:487).

2.1.3. Son Dönem

1 Ocak 1996' da başlayan ve Gümrük Birliği'ne dayanan bu dönemde tarafların ekonomik politikaları arasında koordinasyon güçlendirilmektedir. Türkiye ile AET arasındaki son dönem Ankara Antlaşması'nın 5. Maddesine göre şu şekilde vurgulanır: Son dönem Gümrük Birliğine dayanır ve Akit Tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesi gerekir (Ercan, 2009:99).

Gümrük Birliği sonucunda tam üyeliği öngörmektedir. Ankara Antlaşmasının önsözünde Türk halkının yaşam standardının yükseltilmesi amacıyla Avrupa Ekonomik Topluluğunun sağlayacağı desteğin ilerdeki bir tarihte Türkiye'nin topluluğa katılmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir. 28. maddede ise, “Antlaşmanın işleyişi, topluluğu kuran antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraşar, Türkiye'nin topluluğa katılması olanağını incelerler ” denmektedir. Bundan da görüleceği üzere Ankara Antlaşması uyarınca kurulan Türkiye-AB Ortaklık ilişkisinin nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğidir (Kılıç, 2002:113).

Türkiye ile AET arasındaki ortaklık ilişkisindeki son dönem Ankara Anlaşması'nın 5. maddesinde şu şekilde vurgulanır: “Son dönem gümrük birliğine dayanır ve Akit Taraşarın ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini gerektirir” (Ceren, 2001:142).

2.1.4. Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu - 1987

1980 sonrası ilişkiler istenen düzeyde oluşturulamamıştır. Bu durumun en önemli nedenlerinden bir tanesi dünyanın içinde bulunduğu ekonomik durgunluk, bir diğeri ise Türkiye'de süren siyasi istikrarsızlık olmuştur (Sever, 2009:72).

1 Ocak 1982'de, Avrupa Parlamentosu'nun bir kararı ile ortaklık antlaşması Türkiye'deki siyasi durum düzenlene ve insan hakları garanti altına alınana dek askıya alınmıştır (Müftülerbaç, 2001:37).

- Topluluğun, Türkiye'yi Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ne dâhil etmemesi ve Akdeniz ülkelerine verdiği tamamlayıcı tavizler nedeniyle, Türkiye'nin Protokol'le kazandığı avantajlar dezavantajlara dönüşmüştü.
- Topluluğun ilk genişleme dalgası kuzeye ikinci dalga ise güneye yönelikti. İlk dalga tekstil ürünlerinde kota problemini yaratırken ikinci dalga ise Türkiye'yi daha çok etkiledi, çünkü Türkiye ve bu ülkelerin ihraç ettikleri ürünler benzer nitelikteydi. Türkiye'nin ihracat performansının ve Toplulukla ilişkilerinin bundan etkilenmemesi ise kaçınılmazdı.
- Türkiye'nin Toplulukla ilişki düzeyi, yeteri kadar mali yardıma izin vermemekteydi. Türkiye'nin amacı, üye ülke statüsü kazanarak Topluluk fonları başta olmak üzere daha geniş mali imkânlardan faydalanmaktı.
- Yunanistan 1975'te üyelik için başvuru yaptığında Türkiye hızlı davranmamıştı. Türkiye, Yunanistan'la aynı anda başvuru yapmış olsaydı olayların seyrinin daha değişik olma ihtimali vardı. Yazılı garanti olmasına rağmen, Yunanistan hemen her konuda Türkiye'nin önünde engel olmaktaydı.
- Her genişleme Türkiye'nin işini daha da zorlaştırmaktaydı ve üyelik sürecini zora sokmaktaydı.

İlişkiler 1986'da Ortaklık Konseyi'nin elçilik düzeyinde toplanmasıyla normale dönmeye başlayınca Ortaklık Antlaşması 15 Eylül 1988'de yeniden yürürlüğe girdi. 14 Nisan 1987'de Türkiye tam üyelik için başvuru yaptı. Topluluğun güçlü itirazlarına rağmen Türkiye'nin politik ve ekonomik yönden üyelik başvurusu için önemli sebepleri vardı (Karluk, 1997; 67-73).

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na Tam Üyelik Başvurusu (14 Nisan 1987)

- Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Tam Üyelik Başvurusunu 14 Nisan 1987 Tarihinde Yaptı
- Tam Üyelik Başvurusuna İlişkin Mektup, Dönemin Devlet Bakanı Ali Bozer Tarafından, Bruksel'deki Palais D'egmont'da (Egmont Sarayı), Topluluk Dönem Başkanı Ve Belçika Dışişleri Bakanı Leo Tindemans'a Verildi.
- Bozer, Daha Sonra Aet Komisyonu Başkanı Jacques De Lors'u Ziyaret Ederek, Mektubun Bir Kopyasını Ona Da İletti.
- Türkiye, Aet'nin Dışında Avrupa Kömür Ve Çelik Topluluğu İle Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'na Katılmak İçin De Bildirimde Bulundu.
- Topluluk, Türkiye'nin Bu Başvurusuna 18 Aralık 1989'da Cevap Verdi.
- Türkiye'nin Aet'ye Tam Üyelik Başvurusu İle İlgili Devlet Bakanı Bozer'in, Dönem Başkanı Tindemans'a verdiği mektup şöyle:

“Sayın Başkan,

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına işbu mektupla, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu tesis eden antlaşmanın 237. maddesi düzenlemeleri uyarınca, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olmak için resmen müracaat etmekte olduğunu ekselanslarına bildirmekten şeref duyarım.

Bu çerçevede, Türkiye'nin Avrupa organizasyonuna ve Avrupa Birliği'ne keza Avrupa topluluklarını tesis eden antlaşmaları ortaya çıkaran ideallere bağlılığını bilhassa belirtmek isterim.

Ekselans, en derin saygularımın kabulünü rica ederim.¹ “

Türkiye'nin yapmış olduğu bu başvurusu Avrupa Ekonomik topluluğu tarafından değerlendirilmiş, değerlendirme sonucu negatif şekilde Türkiye'ye bildirilmiştir. Topluluğun gerekçesi, topluluğun genişleme ve derinleşme süreci içerisinde olduğu ve bu süreç tamamlanıncaya kadar yeni üye kabul edilemeyeceği olmuştur. Türkiye ile ilişkileri Gümrük Birliği çerçevesinde yürütülmesi istenmiştir. Bu karar sanrısında akit taraflar arasında ilişkiler ağırlıklı olarak GB çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

---

¹ *Mektup Metni, Anadolu Ajansı'nın 14.4.1987 Tarihli Bülteninden Alınmıştır (28 Aralık 1999)*

2.1.5. Türkiye Avrupa Topluluğu İlişkileri - 1990 Sonrası.

1990'ların başından itibaren, Türkiye-AB ilişkilerinin içeriği, ekonomiden siyasete evrilmeye doğru bir değişim göstermektedir. Bu durumu yansıtan gelişmeler, Avrupa'daki politik değişikliklerle doğru orantılıdır. (Akademik Perspektif,2014)

Ekim 1990'da Doğu ve Batı Almanya birleşmiş, Aralık 1991'de Sovyetler Birliği dağılmış ve Bağımsız Devletler Topluluğu kurulmuştur.1991 yılının sonunda Maastricht Antlaşması imzalanmış ve AT üyesi devletler, Avrupa Birliği'ni kurmuşlardır. Antlaşma, Avrupa Topluluğu teriminin yerine Avrupa Birliği teriminin gelmesini sağlamıştır.

Böylece, Avrupa Birliği'ni ekonomik perspektiften siyasi perspektife sürükleyecek dönem başlamıştır. Bu perspektifi yansıtmak amacıyla, Ortak ve Dış Güvenlik Politikası, birliğin temel politikası haline gelmiştir. Bu durum, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği(SSCB)'nin yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkan bir sonuçtur (Akademik Perspektif,2014).

SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle(ODAÜ) AB arasında ortaklık ilişkisi kuran Avrupa Anlaşmaları imzalanmış ve bu ülkelerin Avrupa Birliği içine alınma süreci başlamıştır. Bu dönemde Türkiye'de Gümrük Birliği'ne girmek için çalışmalar yapıyordu.1970 yılında imzalanan Katma Protokolle birlikte tam üyelikten önce Gümrük Birliği hedefine yönelmek zorunda kalan Türkiye için olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Gelişmeler, sadece Türkiye için değil, SSCB'den ayrılan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için de geçerli olmuştur. Avrupa Birliği, Haziran 1993'de ilan ettiği Kopenhag Kriterleri ile birliğe üye olacak ülkelerin yerine getirmesi gereken kriterleri belirlemiştir. Kriterler; birliğe üye olacak ülkelerin, üye olmadan önce AB sistemine yakınlaştırılmasını öngörmektedir. Üye olacak ülkenin, demokrasi ve hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı, ekonomik kriterlere dayalı işleyen piyasa sistemi gibi niteliklere sahip olmasının sağlanması ve böylece AB müktesebatının karşılanması sağlanması Kopenhag Kriterleri'nin temel amaçlarıdır.

Türkiye için AB tam üyeliğine giden yolda önemli bir aşama olan Gümrük

Birliği, Türkiye için gümrük vergilerinin indirilmesi ve ortak gümrük tarifelerinin uygulanmaya başlaması, rekabet ve vergi politikalarının, mevzuatların AB'ye uydurulması yükümlülüğünü getirmektedir. Türkiye de AB'ye endüstriyel mallarını kısıtlama olmadan satabilme ve ayrıca tarım ürünleri ve bazı tekstil ürünlerinde istisnaların sağlanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda Türkiye-AB Ortaklık Konseyi tarafından 6 Mart 1995'te Gümrük Birliği'nin başlatılması kararı alınmış,13 Aralık 1995'te Avrupa Parlamentosu'nda kabul edilen karar uyarınca,1 Ocak 1996'da Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir (Akademik Perspektif,2014)

Türkiye'de Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesi, AB'ye tam ye olunduğu bağlamında değerlendirilmiştir. Bunun böyle olmadığı 1997 Lüksemburg Zirvesi sayesinde anlaşılmıştır. Avrupa Birliği, Lüksemburg Zirvesi'nden önce ağıkladığı Gündem 2000 raporuyla birliğin 2000'li yıllardaki genişleme sürecini ve reform çalışmalarını anlatıyordu. Rapora göre; Birlik,10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesinin durumlarını Kopenhag Kriterlerine göre değerlendiriyordu. Raporda, Türkiye'nin adı, 'ilişkilerinin geliştirileceği ülke olarak' tanımlanmaktaydı. Aralık 1997Lksemburg Zirvesi'nde Avrupa Komisyonu'nun tavsiyesi doğrultusunda 6 ülke ile (Polonya, Macaristan, ek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya ve Malta) yelik müzakerelerin başlaması öneriliyordu.

Türkiye'nin adının aday ülkeler listesinde olmaması, Türkiye-AB ilişkilerini gerginleştirmiştir. Gerginliğin ilk somut göstergesi, Türkiye'nin Avrupa'nın siyasi ve güvenlik konularının konuşulacağı, AB devletlerini, aday ülkeleri bir araya getirecek Avrupa Konferansına katılmayı reddetmesidir. Bu gelişmeler zerine Avrupa Birliği, Mart 1998'de Türkiye için bir Avrupa Stratejisi hazırlamıştır. Strateji, AB mevzuatına uyum ve Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesini içermektedir. Ayrıca; Birlik, Avrupa Komisyonu tarafından her yıl aday ülkelerin durumların incelendiği ilerleme raporunun Türkiye için de hazırlanacağını stratejide belirtmiştir.

1999 yılı, Türkiye açısından 1959 yılından itibaren başlayan AT/AB serüveninde önemli bir eşiğin açılmasına neden olan gelişmelerin yaşandığı tarihtir. Aralık 1999 Helsinki Zirvesi, Türkiye açısından bir anda önemli bir zirve haline gelmiştir. Zirve ncesinde Türkiye-AB ilişkileri,1997 Lüksemburg Zirvesi'nin sonuçlarından etkilenmiş

bir haldeydi. Ancak Haziran 1999'dan itibaren AB dönem başkanlığına gelen Finlandiya'nın Türkiye'nin üyeliğine karşı olumlu tutumu ve Avrupa ülkelerinin hükümetlerindeki sosyalist bloğun etkisiyle, Türkiye'nin birliğe aday ülke olması gündeme geldi. Zirvenin toplanacağı 10-11 Aralık 1999 tarihinden önce AB Dönem Başkanı Finlandiya Başbakanı Lippnen'in daveti üzerine Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ecevit, Helsinki Zirvesi'ne katılmıştır.

Bu zirve sonucunda, Türkiye, AB'ne aday ülke olmuştur. Zirvede ayrıca, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Slovakya ve Malta ile AB tam üyelik müzakerelerine başlamıştır. Türkiye'nin 1997 Lüksemburg Zirvesi'yle kırılan gururu, 1999 Helsinki Zirvesi'yle düzelmiştir. Türkiye'nin AB'ye aday ülke statüsü kazanmasıyla birlikte, süreç işlemeye başlamıştır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği, bir Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) ve mali çerçeve hazırlayacaktır. Türkiye'de buna karşılık olarak, Ulusal Programı'nı oluşturacaktır. Daha sonra, tarama süreci başlayacak ve bunun tamamlamasından sonra da 35 fasıldan oluşacak tam üyelik müzakerelerinin başlaması hedeflenmiştir.

Sonuç olarak, 1990'lı yıllarda, AB-Türkiye ilişkileri, 12 Eylül 1980 darbesinden itibaren yaşanan inişli-çıkışlı grafiğini devam ettirmiştir. SSCB'nin dağılması, Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolunda frenlemiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Rusya Federasyonu'ndan koparılması amacıyla yapılan çalışmalar, Türkiye için zaman kaybına neden olmuş ve Kopenhag Kriterleri ile tam üyelik hedefi, her olumsuz durumda anlamı sorgulanan bir terim olmuştur. Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'yle 1990'lı yıllar boyunca kaybedilen ivme tekrardan kazanılmış, ancak aradaki boşlukları kapatmak zaman almıştır ve almaya da devam etmektedir.

2.2. TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ

2.2.1. Ankara Antlaşması

Türkiye'yi AET'ye ortak üye yapan taraflar arasında bir gümrük birliğine dayanan ve ileride tam üyeliği öngören Ortaklı Antlaşması, 25 Haziran 1963'te Brüksel'de görüşülmüş ve 12 Eylül 1963'te Ankara'da imzalanmıştır. Tam ismi

“Türkiye ile AET arasında bir ortaklık yaratan anlaşmaya, Ankara’da imzalandığı için Ankara Antlaşması denir (Karluk, 1996:404).

Ankara Antlaşması’nın (AA) ikinci maddesinde, ortaklığın amacı şu şekilde düzenlenmiştir: Karşılıklı çıkar temelinde ve Türkiye'nin ekonomik durumu da gözeticiler, taraflar arasında ekonomik ve ticari ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmek suretiyle, Türkiye'nin mümkün olduğu kadar Topluluğa yaklaşması ve nihayetinde bir üyeliğin gerçekleşmesidir (Can, 2003:19-43).

Türkiye'nin gelecekte Topluluk içerisinde yerini alabileceği, daha somut olarak 28. maddede açık olarak ifade edilmiştir. Bu hüküm şöyledir:

"Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye’ce üstlenebileceğini gösterdiğinde, âkit taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler."

Ortaklık ilişkisi, bu süreç içerisinde bir nevi Türkiye'nin üyeliğe hazırlık aşaması olarak işlev görecektir. Bununla birlikte anılan bu maddenin lafzının yorumunda, hukuki yönden bağlayıcılığı konusunda görüş ayrılığı vardır. Türkiye, bu hükme dayanarak ortaklık ilişkisini "sonraki bir üyeliğin bağlayıcı bir ön aşaması" olduğunu ileri sürerken, Topluluk tarafı ise, bunu sadece "incelenmesi gereken bir olanak" olarak görmektedir. Topluluk tarafının görüşüne göre, 28. madde ile Türkiye'ye Topluluk üyeliğine giriş hakkı verilmemiştir, daha ziyade, Türkiye'nin üyelik imkânının sadece bütün yükümlülüklerin Türkiye tarafından yerine getirilmesi durumunda incelenebileceğini hükme bağlanmıştır.

2.2.2. Katma Protokol

1970’te Türkiye ile AT arasında imzalanan Katma Protokol İle Ortaklık Antlaşması’nda değişiklik yapıldı. Protokolün nihai amacı en geç 31 Aralık 1995 itibariyle Türkiye ile AT arasında gümrük birliğinin gerçekleştirilmesiydi. Katma Protokol 23 Kasım 1970’de imzalandı ve Topluluğa üye ülkelerin parlamentosunda onayladıktan sonra 1 Ocak 1973’te yürürlüğe girdi. Protokol geçiş sürecinin

başlangıcını simgelemektedir. Her iki tarafa, ancak özellikle Türkiye'ye gereken düzenlemelerin yapılması için bir zaman aralığı sağlanmaktaydı. Protokol, Türkiye'nin Avrupa pazarı ile bütünleşmesini amaçlayan pek çok madde içermektedir (Sever, 2009:77).

2.3. Türkiye - AB İlişkilerindeki Engeller

Türkiye- AB ilişkilerinde karşılaşılan engeller çok boyutlu olarak ele alınmaktadır. Nitekim, Türkiye'nin olası üyeliği sonrası AB'nin sadece sınırları ve uluslararası konumu değil, iç dengeleri de değişecektir. Türkiye nüfusu, coğrafyası, tarihi, ekonomisi, stratejik önemi ve kurumsal ağırlığı ile farklılık gösteren bir ülkedir. Ancak bu engellerin aşılması yolunda AB tarafından samimi bir irade ortaya konmayıp her aday ülkeden gerçekleştirilmesi istenen Kopenhag ve Maastricht kriterleri dışında yapılan antlaşmalara aykırı bir şekilde ulusal çıkarlarımıza ters dayatmaların olması durumunda iplerin kopma noktasına gelmesi kaçınılmazdır (Wordpress,2010).

2.3.1. Din-Kültür-Kimlik

Bilindiği üzere, Türkiye-AB ilişkilerinde din, kültür ve kimlik farklılığı sıkça gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır. Ortak bir Avrupalılık kimliği oluşturmaya yönelik tartışmalar çerçevesinde AB'nin bir Hıristiyan Kulübü olduğu, AB'de bazı evreler tarafından sıkça öne sürülen bir iddiadır. Bu görüşe göre, AB-Türkiye arasındaki ilişkiler din farklılığına göre şekillenmektedir. Bazı AB yetkililerince yapılan açıklamalar da bu görüşleri destekler niteliktedir. Komisyon eski başkanlarından Jacques Santer tarafından yapılan bir açıklamada, AB kimliğinin özünün Yunanca, Latince ve Hıristiyanlıkta aranması gerektiği ifade edilmiştir,

AB'yi esas olarak oluşturan iki temel bakış açısından değerlendirebiliriz. Birincisi Hıristiyan Demokrat ağırlıklı bir Avrupa, diğeri de sosyal demokrat ya da yeşiller diyebileceğimiz, daha evrensel değerlere atıfta bulunan bir Avrupa. AB'yi kültür ve din eksenine ve kalıbına sokanlara göre Avrupa Birliği bir kültür ve din

birliğidir. Hıristiyanlık vurgusunun yer aldığı bu çerçevede zaten Türkiye'ye yer olması düşünülemez. Bu kesim, Avrupa'nın Atilla, Timur ve Kanuni'den kalma endişelerini kaşıyan, kendi siyasi varlığını sürdürmek için 'öteki'nin varlığını tehdit göstermeye çalışan, bunun en iyi yolu olarak da siyasi ve kültürel ortak noktaları değil, çelişkileri öne çıkarmakta bulan bir kesim. Bu çerçevede ele alınan Ortak tarihi ve kültürü paylaşan AB için *ötekiler* kendisine muhtaç ve değersiz medeniyetler ile kültürleri oluşturmaktadır. Müslüman – Türk ise, bu ötekileştirilmiş dünyanın en önemli unsuru ve Avrupa değerlerine düşman bir yapıyı oluşturmaktadır. Bu önyargılı tutumlar Hiç şüphesiz küreselleşme sonucunda toplumlar arası artan iletişim yoluyla zamanla ortadan kalkacaktır. Diğer bakış açısına sahip olan kesim ise AB'nin evrensel değerlerine atıf yapmakta ve demokrasi, insan hakları, hoşgörü gibi değerleri ön planda tutarak Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesini tam üyelik için temel hedef olarak savunmaktadır. Din mefhumu bu kesim için de yine önemlidir, ama birliğin kriterleri arasında yer almamaktadır. Zira AB bir Hıristiyan birliği değil, ekonomik ve siyasi bir örgütlenmedir (Wordpress,2010).

2.3.2. Nüfus

Bir diğer engel olarak görülen nüfus diğer engellerin temelinde yer alan bir unsurdur. Toplumsal tabanda AB ülkelerine çok büyük göç yaşanacağı ve kendi işlerinin ellerinden alınacağı korkuları var iken siyasi olarak değerlendirildiğinde ise sahip olduğu nüfus gücü itibariyle AB'nin kurumsal yapısında söz sahibi olacak olan bir Türkiye şu an bu gücü elinde bulunan ülkeleri rahatsız etmektedir.

Türkiye'nin fazlasıyla fakir, fazlasıyla kalabalık, fazlasıyla askeri ve Müslüman bir toplum yapısına sahip olduğu ve zayıf ekonomik yapısı itibariyle birliğe üyeliğinin aşırı bir maliyeti olacağı yıllardır öne sürülen bir kanıt iken, bugün dünyada 17. Avrupa Birliği'nde ise 6. büyük ekonomiye sahip bir ülke haline gelmesiyle AB ekonomisine getireceği katkılar konuşulmaya başlanmıştır. AB Komisyonu'nun Ekonomi ve Para İşlerinden sorumlu üyesi Joaquin Almunia, Türkiye ekonomisinin hızlı bir şekilde AB'ye uyum gösterdiğini, önceye göre daha güçlü bir makroekonomik istikrar

sağladığını söylemektedir.

2.3.3. Ekonomi

Ekonomik kriterler, işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı ve Birlik içerisindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısı ile baş etme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Türkiye pazar ekonomisi olma yolunda, başta makro-ekonomik dengesizliklerin giderilmesi olmak üzere, önemli adımlar atmıştır. Ayrıca, Türkiye istikrar politikasına devam etmesi ve yapısal reformlarla ilgili olarak kararlı adımlar atması halinde Birlik içindeki rekabetçi baskılara ve piyasa güçlerine dayanabilecektir. 2001 krizini takip eden dönemde ekonomik istikrar kayda değer ölçüde gelişmiştir. Bu kapsamda, yüksek enflasyonla mücadelede başarı sağlanmış, devletin ekonomiye müdahalesi azalmış, ekonomik yapı ve düzenlemeler uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmiş, mali sektörün hassasiyetleri büyük ölçüde giderilmiş, ekonominin şoklara direnç gösterme kapasitesi artmış, kamu yönetiminde şeffaflık ve etkinlik sağlanmıştır. Doğrudan yabancı sermaye girişine kolaylık getirecek düzenlemeler yapılmış ve özelleştirmenin yasal çerçevesi geliştirilmiştir. Mevcut olumlu gelişmelerin sürdürülebilir kalkınma ve istikrara yansıtılması için, reform sürecinin kesintiye uğramadan devam etmesi önem arz etmektedir.

2.3.4. Kıbrıs Meselesi

Geçmişten günümüze AB-Türkiye ilişkilerini belirleyen en önemli faktör Kıbrıs faktörüdür. AB'nin Kıbrıs sorunu ve Türk-Yunan uyuşmazlık konularına bakışı genelde iki farklı dönemde değerlendirilebilir: Bunlardan ilki, Yunanistan'ın 1981'deki tam üyeliği ile 1995 arası dönem, diğeri ise 1995'ten günümüze kadar olan süreçtir. İlk dönemde AB, Türk-Yunan uyuşmazlığının taraflarından biri olmamayı, en azından açık bir destek vermemeyi tercih ederken, ikinci dönemde açıkça "taraf" durumuna gelmiş ve AB'ne ilişkin stratejilerinde tam üyelik süreci için "ön şart" olarak iki ülke arasındaki uyuşmazlıkların çözümünü istemeye başlamıştır. 1980 sonrası dönem açısından yönlendirici olan faktör, 14 Nisan 1987de Türkiye'nin AB'ye tam üyelik

başvurusunda bulunmuş olmasıdır. AB'nin tutumu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu ile birlikte değişikliğe uğramıştır

Kıbrıs meselesi sadece adadaki Rum ve Türk tarafı arasındaki bir meseleden çok daha büyük anlam ifade eden bir meseledir. Görünürde her ne kadar Kıbrıs'ta yaşayanları ilgilendirse de aslında bölgedeki Türkiye ve Yunanistan arasındaki bir çekişmenin adadaki bir yansımasıdır. Ancak Kıbrıs konusuyla ilgilenen sadece Yunanistan ve Türkiye değildir. Geçmişte adanın yönetimini elinde bulunduran İngiltere ve günümüzde süper güç addedilen ABD için de Kıbrıs konusu önemlidir. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyesi ve ABD müttefiki olması ve bu iki NATO üyesi arasındaki sorunun çatışmaya dönüşmesi organizasyonun ve tabii ki başta ABD'nin zararına olacağını bilen Amerika bu konuda kendini taraf gibi görmüştür. Bu durum Kıbrıs'ın sadece iki taraf ülke için değil uluslararası bir stratejik önemi olduğunu da göstermek açısından önemlidir. Kıbrıs'ın bu bağlamda hem Türk iç siyasetinde, hem de Türk dış politikasında bir kırılma noktası oluşturacağı ortadadır. Kıbrıs'ın stratejik konumu Kıbrıs'ın önemini ortaya koymaktadır. Doğu Akdeniz giderek bir enerji kapısı haline gelmekte ve Kıbrıs da bunu kontrol etmektedir. Kıbrıs üye olmak için her şeyin sonu olmadığı gibi Kıbrıs'ta fedakârlık yaptıktan sonra arkasından gelecek talepleri durdurabilmek de zor olacaktır. Kıbrıs'ta Avrupa Birliği sürecini devam ettirmek için büyük tavizler verildikten sonra, Ege'de, mesela Kardak Kayalıklarını savunmak zorlaşacaktır.

Bu gün için Yunanistan ve GKRK Kıbrıs konusunda AB'yi yanlarına almış durumdadır ve Kıbrıs sorunu yavaş yavaş Birleşmiş Milletler'in bir sorunu olmaktan çıkarak, bir AB sorunu haline gelmiştir. Kıbrıs konusunda şu an için bir "hayal" durumuna düşmüş AB üyeliği karşılığında Türkiye'nin, 1990'lardan beri izlediği politikaların son derece yanlış olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bunun temel nedeni AB üyeliği için izlenen politikaların hükümetlerce son derece kısır bir vizyonla iç politika aracı olarak kullanılması ve her aşamada hükümetlerin "Avrupalı olduk" ya da "Avrupa'ya girdik" havasıyla iç kamuoyunu oyalamak ve kandırmak biçiminde hareket etmeleridir. AB'nin Türkiye'den Gümrük Birliği Antlaşması'nı 10 yeni üyeyi kapsayacak şekilde genişletmesini istemesi ve 29 Temmuz 2005 tarihinde Türkiye'nin

“Ek Protokol”ü imzalayarak bunu kabul etmesi, ancak bunu yaparken Güney Kıbrıs’ı meşru hükümet olarak tanımayacağını beyan etmesi, Türkiye’nin Güney Kıbrıs’ı fiilen tanıdığı ancak hukuken tanımadığı bir sonucu ortaya koymuştur (Günoğur, 2005:31). AB’nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin egemenlik haklarını ortadan kaldıracak bir biçimde, Türkiye’den 21 Eylül 2005 tarihli karşı deklarasyonunun açık ifadesi olarak “Güney Kıbrıs’ın meşru hükümet olarak tanınması”nı istemesi (Öymen, 2003:22), aslında 17 Aralık 2004 Brüksel Zirve kararlarını kabul etmekle başlayan bir politik hatalar zincirinin kaçınılmaz aşaması olarak değerlendirilmiştir (Bulunç, 2005:27). Avrupa Birliği sürecin her aşamasında Türkiye’yi Kıbrıs’ta işgalci olarak nitelemiş ve Türk Ordusu’nun adadan çekilmesini talep etmiştir.

Müzakerelere ara verilmemesi için Limanların Kıbrıs Rum Kesimi’ne açılması baskısı karşısında Türk Hükümeti, AB’ne 7 Aralık 2006 tarihinde bir dizi öneride bulundu. Bu öneriler kısaca şu hükümleri kapsıyordu:

- 1- Türkiye, ek protokol çerçevesinde, iki limanını geçici olarak karşılıksız şekilde Kıbrıs Rum Kesimi’ne açacak,
- 2- KKTC'deki Ercan Havaalanı'nın açılmasına karşılık Türkiye'de bir havaalanı Kıbrıs Rum Kesimi'ne açılacak.
- 3-Türkiye'nin bu adımlarına karşılık AB de, KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması için adım atacaktır. Bu önerileri AB kabul etmeyince 11 Aralık 2006 tarihinde daha önce de belirttiğimiz gibi Türkiye’nin limanların açılması ile ilgili taahhüdünü yerine getirene kadar Türkiye ile 8 başlıkta müzakerelerin açılmaması ve açılan diğer başlıkların da kapanmaması kararı alınmıştır.

2.3.5. Ermeni Meselesi

Birinci Dünya Savaşı sırasında ve özellikle 1915 yılında yaşanan olaylar Ermeni sorununa temel oluşturmaktadır. Söz konusu olaylar Ermeniler ve Türkler arasında farklı yorumlanmaktadır. Ermenilerin görüşüne göre 1915 olaylarında, Ermenilerin,

Türkler tarafından toplu olarak ve sadece Ermeni oldukları için öldürülmeleri, yani 'soykırım'a uğratılmaları söz konusudur(Akçam, 1999; 15). Türk görüşüne göre ise 1915 olayları, dönemin şartlarında gerçekleştirilmesi gerekli olan bir yer değiştirme yani tehcirdir.

Toplu katliam veya Ermeni etnik kökene sahip oldukları için öldürme durumu söz konusu değildir (Gürün, 2005:11). Ayrıca, Birinci Dünya Savaşı sırasında meydana gelen birçok Ermeni isyanı, Ermenilerin savaş sırasında düşman saflarında yer tutarak Osmanlı ordularına karşı savaşmaları ve düşman ile işbirliği içerisinde hareket ederek savaş halinde olan Osmanlı ordusuna arkadan saldırmaları gibi sebeplerden ötürü tehcir zorunlu hale gelmiştir (Gürün, 2005:276-334).

Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını ve Lozan Anlaşması'nın imzalanmasını izleyen dönemde Türkiye Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan olaylar nedeniyle Ermenilere karşı kin duygusunun yerleşmesini önlemek amacıyla, Ermenilerle yaşanan olaylar üzerinde durmaktan kaçınmış, ortada iki tarafın da ağır kayıplarıyla son bulan bir savaşın söz konusu olduğunu gözetmiştir. Ancak Ermeniler için durum aynı şekilde değildir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve Cumhuriyet döneminde dünyanın çeşitli ülkelerine göç etmiş olan Ermeniler, günümüzde Amerika'da ve Avrupa'da faaliyet gösteren Ermeni derneklerinin temellerini oluşturan ilk diaspora Ermenileridir ve hala yoğun olarak faaliyetleri devam etmektedir (Şimşir, 2005:123).

Günümüzde bile hala bu göç hareketi konuşulmakta ve Avrupalı devletler bunu soykırım olarak adlandırmaktadırlar. Günümüzde birçok devlet bu soykırımı yasallaştırmak istemektedir. Bu devletlerin başında Fransa gelmektedir. Fransa 2001 yılında çıkardığı bir yasa ile soykırımı tanımıştı. Günümüzde Türkiye'nin AB'ye girmesi için bu mesele sıkça gündeme gelmekte ve Kopenhag Kriterleri içinde olmamasına rağmen sözde Ermeni soykırım yasası Türkiye'ye zorla kabul ettirilmek istenmektedir.

Gerek ülke parlamentolarında gerekse AB organlarında Türkiye aleyhine alınan kararlarda diasporanın ve Ermenistan'ın faaliyetlerine ve etkisine değinilmesinin

nedeni, özellikle diasporanın Avrupa ülkelerinin birçoğunda oldukça etkin olması ve Ermenistan dış politikasını yönlendirmedeki rolünün ağırlığıdır (Laçiner, 2002:206-210).

Ermeni meselesinin Dünya kamuoyunda Türkiye aleyhine tırmanışa geçmesini ve 1915 olaylarını ‘soykırım’ olarak niteleyen Ermenilerin bakış açısını, Sedat Laçiner şöyle anlatmaktadır (Laçiner, 2005: 50-53):

Birçok Avrupa devletinin ulusal parlamentolarında ve Avrupa Parlamentosu’nda ‘Ermeni soykırımı’ kararları alınmıştır. Çoğu kararda, 1987 tarihli Avrupa Parlamentosu kararında olduğu gibi ‘soykırım’ sadece kabul edilmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye’den de sözde soykırımı tanınması için taleplerde bulunulmuş ve tanınmanın Türkiye’nin AB üyeliği için bir ön koşul olduğu vurgulanmıştır. Bu durumu Avrupa Parlamentosu’nun birçok kararı izlemiştir. Avrupa Birliği üye devletleri parlamentolarının bazıları ise sadece ‘Ermeni soykırımı’ kararları almamışlar, ‘Ermeni soykırımı’ kanunları çıkarmışlardır. Bazı ülkelerde ‘Ermeni Soykırımı’ni inkar etmenin suç niteliğine sokulması için, ‘soykırım’ kanunlarında veya ceza kanunlarında değişikliğe gidilmekte ve sözde soykırımı inkar edenlerin cezalandırılmasının önü açılmaktadır. Nitekim İsviçre’de ve Fransa’da bunun örnekleri yaşanmıştır

Sonuç olarak, 1965 yılında başlayarak sonrasında daha organize ve yoğun bir şekilde devam eden, çoğunlukla Ermenilerin içinde bulunduğu grupların, örgütlerin, organizasyonların ve kuruluşların gerçekleştirdiği faaliyetler, Dünya’da Türkiye aleyhine bir kamuoyunun oluşmasına sebep olmuştur. Ermeni sorunu, Türkiye ile bazı Avrupa devletleri arasındaki ilişkilere etki etmenin yanı sıra AB-Türkiye ilişkilerine de etkili olmuştur. Başta Avrupa Parlamentosu olmak üzere Avrupa Birliği kurumları da Ermeni meselesine ve Türkiye Ermenistan ilişkilerine değinmişlerdir. Ancak ne yazık ki Avrupa Birliği’nin Ermeni sorunu üzerine tutumu çoğunlukla taraşı ve Ermeni iddialarını destekler niteliktedir. Bu durum Türkiye'nin dış politika konusundaki tutum ve uygulamalarının yeniden gözden geçirmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun için, artık bugüne kadar izlenen pasif dış politika terk edilerek, aktif ve inisiyatif kullanma üstünlüğünü ele geçirmiş bir uluslararası politika uygulamasına geçilmelidir

2.3.6. Yunanistan

Yunanlıların bağımsızlıklarını kazandıkları 1830 tarihinden günümüze kadar Türklere karşı izledikleri Megali İdea1(Büyük Fikir), (Çaycı, 1987:2) politikası, Türklerin bu ülkeyle yıllardır birçok sorun yaşamasına neden olmuştur. Megali İdea; kelime anlamı ile “Büyük ideal, büyük fikir” demektir. Bu fikre ve ilkeye göre 1453 tarihinde Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen İstanbul’un tekrar ele geçirilerek, Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs, Anadolu ve Büyük İskender’in fethettiği İskenderiye’ye kadar olan topraklar yeniden alınarak, bir Helen İmparatorluğu olarak kabul edilen büyük Bizans İmparatorluğunun yeniden kurulmasıdır. Megali İdea 1790’lı yıllarda ortaya atılarak harita olarak yayınlandı. Bu idealin yaşatılması ve nesilden nesile aktarılması Rum Ortodoks kilisesinin görevi olmuştur. Bu ideal çerçevesinde 1821 yılında Mora isyanı patlak vermiş ardından 1830 tarihinde Yunanistan bağımsızlık kazanmıştır. Yunanlılar bağımsızlıkları sonrası megali idea haritası içinde yer alan toprakların ele geçirilmesi faaliyetlerine başlamışlardır. Makedon topraklarını kendilerinin sayarak, Türkleri yaşadığı topraklardan-Anadolu’dan atarak, büyük Yunanistan’ı hedefliyorlardı. Osmanlının zafiyeti ve dış desteklerle Girit, Rodos, 12 adalar, Ege adaları ele geçirilerek, Anadolu’ya asker çıkarılmıştır. Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen ulusal kurtuluş savaşı sonrası Türk halkı Anadolu’da Yunanlılara tarihi bir ders vererek ideallerini kursaklarına tıkamıştır. Anavatan paralelinde Kıbrıslı Türklerde Rumların bu idealleri karşısında geçit vermemişlerdir.

Yunanistan, Balkanlarda liderlik görevini üstlenmek, bölgede söz sahibi olmak istemektedir. Ancak bu konuda kendilerine rakip ve engel olarak, Türkiye’yi görmektedir. Bu durumda Yunanistan politikasını, sorunları daha da tırmandırmak, bölgede kriz yaratmak, Türkiye’nin güçlenmesini engellemek ve bu arada Türkiye’nin AB sürecini kullanarak suistimal ederek Ege’deki sınırlarını genişletmek ekseninde yürütmektedir.

AB, Ege’deki Türk Yunan sorunlarına taraşı yaklaşmaktadır. Türkiye’nin AB üyeliği için, AB tarafından öne sürülen kriterler içinde “Türkiye’nin Sınır Problemlerini Gidermek” gibi bir siyasi kriter yer almaktadır. Bu kapsamda, Yunanistan’dan

kaynaklanan Ege sorunlarının giderilmesi, Türkiye'nin AB üyeliği için zorunlu bir hale gelmiştir. Bunun bir başka anlamı ise, iki ülke arasındaki sorunların boyutunun değişerek, AB'nin de Türkiye'nin muhatabı ve sorunlarda taraf haline gelmesidir.

Yunanistan'ın, günümüzde de Türkiye'ye karşı izlediği politikanın temelinde bu düşüncenin yattığı söylenebilir. Türk –Yunan ilişkilerinde dikkat çeken nokta, Yunanistan'ın kurulduğu andan itibaren hep büyük devletlerin desteğiyle bir şeyler elde ettiğinden olsa gerek, Türkiye'yle ilişkilerinde, direkt temas kurmak yerine, iki ülke arasındaki en küçük sorunları dahi uluslararası bir sorun haline getirip büyük devlet faktörünü kullanmayı yeğlemesidir. Günümüz ilişkilerinde de aynı davranışını sürdürmektedir. Bu yüzden yıllardır iki ülke sorunlarını karşı karşıya oturup çözümleyebilme şansından mahrum kalmaktadır.

Kısacası, Türkiye, Avrupa Birliğine üye olacaksa, birtakım engelleri ortadan kaldırması gerekmektedir. Dolayısıyla, sosyo-ekonomik göstergelere bakıldığında, Avrupa'daki göstergelerle, hatta Avrupa ortalamasındaki göstergelerle Türkiye arasında çok ciddi bir uçurumun olduğunu söylememiz mümkündür. Türkiye'nin AB üyesi olmasında ki en büyük engel ekonomidir. Yani, makro ekonomik kriterlere baktığımızda, gerek enflasyon açısından gerek dış borç, kamu kesimi dengeleri, gayri safi milli hasıla ve gelir dağılımı göstergelerinden hareket edildiğinde büyük bir açık göze çarpmaktadır. AB ise böylesine ekonomik anlamda bunalımda olan bir ülkeyi bünyesine katmayı elbette ki istemez. Nitekim yıllardır bu süreç bu şekilde işlemektedir ve belki de işlemeye devam edecektir. Türkiye'nin, AB sürecini iyi tahlil etmesi ve sürece uygun davranması gerekmektedir. Tabi, bu uçurumların giderilmesi için, Türkiye'nin çok ciddi adımlar atması da şarttır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK VATANDAŞLARININ VIZESİZ AVRUPA YOLCULUĞU: VİZE SORUNU, GERİ KABUL VE SONRASI

3.1. TÜRK VATANDAŞLARINA ZORUNLU VİZENİN KISA TARİHİ

Avrupa'da vizesiz seyahat kavramı İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa Konseyi tarafından uygulamaya konuldu. Türkiye'nin de 1949 yılında üye olduğu Avrupa Konseyi, vizesiz seyahat kavramı ile üye ülke vatandaşlarının birbirlerini daha iyi tanıyıp anlamalarını ve böylelikle 20'nci yüzyılın ilk yarısında iki korkunç savaş yaşamış kıtanın barışa kavuşmasını hedeflemiştir. Bu amaçla 1950'li yılların ilk günlerinde başlayan görüşmeler, 1957 yılında Avrupa Konseyi Üyesi Ülkeler Arasında Şahısların Serbest Dolaşımı Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlandı. 1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren anlaşmayı takiben 1960'lı yıllara gelindiğinde, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Avrupa Konseyi ülkelerinin büyük çoğunluğu, karşılıklı olarak vize uygulamasına son vermişti.

1970'li yıllarında Türkiye içindeki siyasi istikrarsızlık, 1980'li yıllarda Türkiye'nin "Vizesiz Avrupa" rüyasından çıkartılmasına kadar ilerledi. Federal Almanya 1957 anlaşmasını Türk vatandaşları için askıya aldığı Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine 9 Temmuz 1980 tarihinde bildirdi. Bildiride vize kararı, "(...) bu tedbir, asayiş nedeniyle gerekli görülmüştür. İltica hakkını kötüye kullanıp, ikamet ve yerleşme hakkıyla ilgili düzenlemelerin biçimini bozmak niyetiyle Almanya Federal Cumhuriyeti'nin sınırlarından giriş yapan Türk uyrukluların sayısı 1980'in ilk aylarında olağanüstü artış göstermiştir. Bu nedenle Almanya Federal Cumhuriyeti topraklarına girişin daha sıkı kontrol edilmesi kaçınılmazdır. Almanya Federal Cumhuriyeti üç yıllık bir sürenin ardından Türklere vize konusunu yeniden gözden geçirecektir" ifadeleriyle gerekçelendiriliyordu. Bildirimin ardından Federal Almanya Cumhuriyeti, Türk vatandaşlarına yönelik ilk vize uygulamasını 5 Eylül 1980

tarihinde “geçici bir tedbir” olarak, üç yıl sonra yeniden değerlendirilmek üzere başlattı.

24 Eylül 1980 tarihinde Fransa da, Federal Almanya’yı izleyerek Avrupa Konseyi bünyesindeki anlaşmayı Türkiye için askıya alacağını Konsey’e bildirdi. Gerekçe yine aynıydı: güvenlik endişesi. Türkiye’de iş bulamayan kaçak işçilerin Fransa’ya gelerek yasadışı yollardan çalışmalarını engellemek amacıyla Fransa, Türkiye’nin “Vizesiz Avrupa” rüyasından çıkartılmasına karar verdi ve Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başladı.

Takip eden yıllarda sırasıyla Belçika, Hollanda ve Lüksemburg (1982 yılında) ardından da tüm üye ülkeler Türk vatandaşları için vizeyi zorunlu bir uygulama haline dönüştürdü. Halkaya son eklenen ülke, 1 Temmuz 2013’de AB üyesi olan Hırvatistan’dı. Hırvatistan, AB üyeliğine 4 ay kala, 1 Nisan 2013 tarihi itibariyle Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başlayacağını duyurdu. Bu sefer gerekçe güvenlik endişesi değildi. Hırvatistan Emniyet Müdürlüğü’nden yapılan resmi açıklamada, Hırvatistan’ın AB müktesebatına uygun olarak 3 Temmuz 1967 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vizelerin Kaldırılması Hakkında Anlaşma’yı feshettiği açıklandı. Açıklamada, "(...) söz konusu anlaşma Türkiye ile Hırvatistan açısından sona erdirilerek karşılıklı olarak 1 Nisan 2013 tarihi itibariyle vize uygulamasına başlanacaktır. Buna göre; Türkiye ile Hırvatistan arasında imzalanacak resmi pasaportlar için Vize Muafiyet Anlaşması yürürlüğe girinceye kadar geçerli olmak kaydıyla, tüm pasaport hamili Hırvatistan vatandaşlarına 15 Avro veya 20 ABD Doları karşılığında 90 güne kadar ikamet süreli turistik amaçlı müteaddit giriş vizeleri dış temsilciliklerimizde resen veya hudut kapılarımızda bandrol tatbiki suretiyle ita edilecektir. Türk vatandaşlarının ise Hırvatistan'a seyahatlerinde ilgili ülkenin dış temsilciliğinden amaçlarına uygun vize almaları gerekmektedir. Uygulamaya 1 Nisan 2013 tarihinden itibaren başlanacaktır" deniliyordu

3.2 VİZEYE KURUMSAL KILIF: SCHENGEN KARA LİSTESİ

1980 yılından itibaren Avrupalı devletler, Avrupa Konseyi'nin 1957 tarihli anlaşmasını askıya alarak, Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başlarken, 1980'li yılların ortasında yaşanan bir gelişme, sadece Türk vatandaşları için değil, diğer tüm üçüncü ülke vatandaşları için de Avrupa topraklarına girişi yasal ve kurumsal bir hale dönüştürdü (Özsöz, 2014).

1985 yılında, topluluk çerçevesi dışında imzalanan Schengen Anlaşması ile, Schengen Alanı dış sınırlarındaki korumanın güçlendirilmesi amacıyla, Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler ile, imzacı ve ortak ülkeler arasında, iç sınır denetimleri olmadan, kişilerin serbest dolaşımına imkan sağlandı. Schengen Anlaşması ile ayrıca, söz konusu ülkelerin dışında kalan ülke vatandaşlarının Topluluk sınırlarına girişine ilişkin yeni prosedürler belirlenirken, üye devletlerin üçüncü ülke vatandaşlarına uyguladığı vize politikaları uyumlu hale getirilmeye başlandı (Özsöz, 2014).

1997 yılında imzalanan ve bir yıl sonra yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile de, AB'nin hukuki statüsüne dair "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı" ifadesi yerini buluyordu. Bu, Schengen Anlaşmasına ek olarak Antlaşmaya dâhil edilerek, iç sınırlamalar istisnalar saklı kalmak suretiyle ortadan kalkarken, dış sınırlara adeta yeni bir kabuk daha eklendi (Özsöz, 2014).

3.3. "VİZE SORUNU" NEDİR?

1980 yılından bu yana Türk vatandaşlarının karşılaştığı, muhtemelen çoğumuzun bizzat deneyimlediği "vize sorunu" hukuki, sosyal, diplomatik, bürokratik, idari, teknik, uluslararası ve insani boyutları olan çok geniş bir alanı kapsamakta ve bu boyutların her biri farklı yansımalara yol açmaktadır.

En basit tanımıyla Türk vatandaşlarının "vize sorunu" kişisel deneyimler ile özdeşleşen bir hal almıştır. Bu çerçevede "vize sorunu":

- Günlerce bekleyip vize alamayan bu nedenle önemli bir iş toplantısını

kaçıran işadami;

- Erasmus programına katılmak üzere Avrupa’da iyi bir üniversiteden kabul alan ancak vize nedeniyle derslerini kaçırın öğrenci;
- Uzun süredir yürüttüğü AB projesinin çıktılarını sunmak üzere toplantıya katılmayan akademisyen; şeklinde örneklendirilebilir.

Türk vatandaşlarına uygulanan vize, hukuki, sosyal, diplomatik, bürokratik, idari, teknik, uluslararası ve insani boyutları olan çok geniş bir alanı kapsayan bir konudur. Son 30 yıldır Türk vatandaşlarının tabi olduğu vize ise gündemde özellikle hukuki, ekonomik, insani ve siyasi boyutları ile tartışılmaktadır.

3.3.1. Hukuki Boyut

Hukuki alanda 1980 yılından bu yana AB ülkeleri tarafından Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan vize konusu, yaşanan güncel gelişmeler nedeniyle gündemin üst sıralarına taşınmıştır. Son on yılda Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) nezdinde Türk vatandaşları lehine karara bağlanan davalar sonucunda Ortaklık Anlaşması’ndan kaynaklanan Türk vatandaşlarının hakları hukuken tescil edilmiş ve Şubat 2009 tarihinde vizenin kalkacağı umudunu yaratan Soysal Davası kazanılmıştır. Söz konusu karar ile Katma Protokol’ün 41 (1) Maddesine dayanarak, hizmet edimi amacıyla seyahat eden Türk vatandaşlarına, Almanya tarafından vize uygulanmasının AB hukukuna aykırı olduğu ortaya koyulmuştur. Ancak, üye devletler bu kararları hayata geçirmekte isteksiz davranmıştır. Mahkeme salonlarında elde edilen kazanımlar gerçek hayata çok kısıtlı olarak yansiyabilmiştir. Bazı üye ülkelerin ve AB kurumlarının bu kararlara verdiği tepkiler kimi zaman cesaretlendirici olmakla birlikte bugüne kadar Türkiye’yi tatmin edecek yani “vizesiz dolaşımı sağlayacak” noktaya ulaşamamıştır.

3.3.2. Ekonomik Boyut

Hiç şüphesiz Türk vatandaşlarına zorunlu uygulanan vizenin en çarpıcı boyutlarından bir diğeri, ekonomik boyuttur. Schengen Alanı, normatif açıdan bakıldığında, AB içerisinde yer alan diğer alanlar gibi kendine ait kuralları olan (Schengen müktesebatı) bir standartlar bütünüdür. Bir diğer deyişle, AB düzeyinde alınan kararlar uyarınca, Schengen Alanı'na dâhil olmayı seçmiş ülkeler, üçüncü ülkelere karşı aynı kuralları uygulamakla yükümlüdür.

Bu kurallar kapsamında, standart bir vize ücreti talep edilmesi (12 yaşından büyükler için 60 Avro); standart başvuru belgelerinin talep edilmesi (Başvuru formu, geçerli bir pasaport, fotoğraf, seyahat amacını gösteren belge, konaklama ve seyahat süresince gideri karşılayacak ölçüde maddi durum beyanı, sağlık sigortası ve vize süresi dolmadan Schengen alanından çıkış yapılacağını belirten yazı); başvuruların 15 takvim günü içerisinde sonuçlandırılması ve başvurunun reddedilmesi halinde, ilgili Üye Devletin ret gerekçesi sunma ve karara itiraz yollarını açıklama zorunluluğunun bulunması yer almaktadır. Ancak ne yazık ki pratikte durum çok farklıdır. Örneğin standart olarak 60 Avro olarak belirlenen Schengen vize ücreti; aracı kurum hizmet bedeli, görüşme tarihi almak için PIN kodu bedeli, banka komisyon ücreti vs. gibi ek masraflar nedeniyle 60 Avro'nun bir hayli üzerine çıkmaktadır.

3.3.3. İnsani Boyut:

Son 10 yılda vize konusunda yaşanan tartışmalarda üzerinde en az durulan konu, hiç şüphesiz vizenin insani boyutudur. Hukuki, ekonomik ve siyasi boyutların ötesinde Türk vatandaşlarına uygulanan zorunlu vize, yıllar içerisinde insani sınırları zorlayan bir hal almıştır.

Türk vatandaşlarının büyük çoğunluğu tarafından, "işkence", "eziyet", "çile" olarak tanımlanan zorlu ve zorunlu vize uygulaması, Türk vatandaşlarının seyahat, eğitim ve iş yapma kararlarını doğrudan etkiler boyuta ulaşmıştır. Özellikle turistik

amaçlı gezilerde “aynı eziyete bir daha katlanmamak için” Türk vatandaşlarının Avrupa ülkeleri yerine, Türk vatandaşlarına vize uygulamayan ya da bu denli uğraştırmayan ülkeleri tercih ettiği bilinmektedir. Akademik ya da ticari amaçlı seyahatlerde ise hareket alanının daha sınırlı olmasından ötürü, bu durum ciddi tepki ve öfkeye yol açmaktadır.

3.3.4. Siyasi Boyut

Hiç şüphesiz siyasi alan vize konusunda nihai çözümü yaratması beklenen noktadır. Hukuki alandaki kazanımlarımız, idari ve teknik alandaki hazırlıklarımız ve sosyal ortam gibi etmenler gerekli olmasına karşın yeterli değildir. Son sözü siyaset söyleyecektir. Bugüne dek elde edilen hukuki kazanımlardan pratik faydalar elde edilmesi tamamen siyasi ortama ve bu alanda göstereceğimiz başarıya bağlı olacaktır. Bu arada geçen sürede Türk vatandaşlarının vize konusundaki mağduriyetlerini azaltacak hukuki, diplomatik, teknik ve sivil toplumlar düzeyindeki ciddi girişimlerin sürdürülmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede hem Türk tarafı, hem AB tarafı mevcut sıkıntıların giderilmesine yönelik zaman içerisinde adımlar atmıştır. Bu adımların göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Örneğin Türkiye, hâlihazırda 2010 yılından bu yana, vize serbestliği yol haritasında öngörülen kriterlerin karşılanmasında büyük çaba sarf etmiş ve bu kriterlerin yerine getirilmesi kapsamında bir hayli yol kat etmiştir. Haziran 2010 tarihi itibarıyla biyometrik pasaportlara geçiş sağlanmış, Haziran 2014 rakamlarına göre 10 milyonu aşan sayıda biyometrik pasaport üretilerek, Türk vatandaşlarının kullanımına sunulmuştur.

3.4. VİZE KOLAYLAŞTIRMA ANTLAŞMASI NEDİR?

Vizeye tâbi kişilerin, vatandaşı oldukları ülke ile AB arasında imzalanan ve vize başvuru sürecini kolaylaştırmaya yönelik anlaşmadır. Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan için geri kabul anlaşmalarının imzalanması ile

ilişkilendirilmiştir.

Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan vize kolaylaştırma anlaşmaları, normal vize rejimi uygulamalarından farklılıklar içerir. Söz konusu farklılıklar; vize başvurularının neticelendirilmesi (on gün); gezi amacına göre gerekli belgelerin tam listesinin başvuru sahibine iletilmesi; normalde 60 avro olan vize başvuru ücretinin 35 avro olarak belirlenmesi; belirli gruplar için vizeden muafiyet (yakın akrabalar, çocuklar, emekliler, öğrenciler, sporcular, gazeteciler gibi); AB ülkelerine sık seyahat eden başvuru sahipleri için uzun süreli ve çok girişli vize verilmesini içermektedir. Ayrıca vize kolaylaştırma anlaşmaları ile farklı uygulamaların görüldüğü vize sürecinin, tüm ülkelerde, tüm vatandaşlar için daha standart hale getirilmesi öngörülmektedir.

AB, şimdiye kadar dokuz AB üyesi olmayan ülke ile vize kolaylaştırma anlaşması imzalamıştır (Özsöz,2013:42).

Tablo 1: AB'nin Üçüncü Ülkeler ile İmzaladığı Vize Kolaylaştırma Anlaşmaları

Ülkeler	Vize Kolaylaştırma Anlaşmalarının Yürürlüğe Giriş Tarihleri
<i>Arnavutluk</i>	Ocak 2008
<i>Bosna Hersek</i>	Ocak 2008
<i>Makedonya</i>	Ocak 2008
<i>Gürcistan</i>	Mart 2011
<i>Moldova</i>	Ocak 2008
<i>Karadağ</i>	Ocak 2008
<i>Sırbistan</i>	Ocak 2008
<i>Rusya</i>	Haziran 2007
<i>Ukrayna</i>	Ocak 2008

Kaynak: İKV Değerlendirme Notu, 2013

3.5. VİZESİZ AVRUPA KAPISININ ANAHTARI: GERİ KABUL ANLAŞMASI

Geri kabul anlaşmaları, ülkeleri yasa dışı göçe karşı önlem almaya teşvik eden, yasa dışı göçmenlerin insan onuruna yakışır şekilde ülkelerine gönderilmelerini sağlayan etkin bir araçtır. Avrupa özelinde geri kabul anlaşmaları, AB ile AB üyesi olmayan bir ülke arasında imzalanan ve iki tarafın vatandaşlarının veya taraşardan birinden transit geçerek diğer tarafa gelmiş üçüncü ülke vatandaşlarının, söz konusu diğer tarafın sınırları içerisinde bulunma veya ikamet etme şartlarına uygun olmamaları veya bu şartları kaybetmiş olmaları hallerinde, bu kişilerin geri kabulünü düzenleyen anlaşmadır. Geri kabul anlaşmaları, karşılıklı olarak imzalanan ve uygulanan anlaşmalardır. Ancak Batı Balkan ülkeleri özelinde sıklıkla rastlanan, AB vatandaşı olmayanların AB sınırları içerisinde yasa dışı olarak hâlihazırda bulunmaları durumu, söz konusu süreci daha karmaşık hale getirmiştir.

Geri kabul anlaşmaları ile ilgili bir diğer önemli husus ise söz konusu anlaşmaların, yasa dışı göçmenlere karşı her ne kadar standart bir AB yaklaşımından hareket etseler de, ülke özelinde hazırlanmaları ve tüm ülkelere göre farklılık gösteren geçiş süreleri içermesidir. Ayrıca geri kabul usullerinin kararlaştırılması ve uygulamada ortak komitelerin oluşturulması öngörülmektedir.

Bugüne kadar AB, Arnavutluk, Bosna Hersek, Hong Kong, Makao, Makedonya, Moldova, Kara- dag, Rusya, Sırbistan, Sri Lanka ve Ukrayna ile geri kabul anlaşması imzalamıştır. AB, Cezayir, Yeşil Burun Adaları, Çin, Gürcistan, Fas, Pakistan ve Türkiye (müzakereler tamamlandı ve anlaşma para fe edildi) ile geri kabul müzakerelerini halen sürdürmektedir (Özsöz, 2013:42).

Tablo 2: AB'nin Üçüncü Ülkeler ile imzaladığı ve Müzakere Ettiği Geri Kabul Anlaşmaları

Ülke	Yetki Tarihi	İmzalanma Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi
<i>Arnavutluk</i>	Kasım 2002	14 Nisan 2005	1 Mayıs 2006
<i>Cezayir</i>	Kasım 2002		
<i>Bosna Hersek</i>	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
<i>Yeşil Burun Adalar</i>	Haziran 2009		
<i>Çin</i>	Kasım 2002		
<i>Makedonya</i>	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
<i>Gürcistan</i>	Eylül 2008		
<i>Hong Kong</i>	Haziran 2001	27 Kasım 2002	1 Mart 2004
<i>Makao</i>	Nisan 2001	13 Ekim 2003	1 Haziran 2004
<i>Moldova</i>	Aralık 2006	10 Ekim 2007	1 Ocak 2008
<i>Karadağ</i>	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
<i>Fas</i>	Eylül 2000		
<i>Pakistan</i>	Eylül 2000	26 Ekim 2009	
<i>Rusya</i>	Eylül 2000	25 Mayıs 2006	1 Haziran 2007
<i>Sırbistan</i>	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
<i>Sri Lanka</i>	Eylül 2000	4 Haziran 2004	1 Mayıs 2005
<i>Türkiye</i>	Kasım 2002		
<i>Ukrayna</i>	Haziran 2002	18 Haziran 2007	1 Ocak 2008

Kaynak: İKV Değerlendirme Notu, 2013

Geri kabul anlaşmaları çok basit bir anlatımla 3 farklı grubu kapsar:

- 1) Bir ülkede kalma şartlarını taşımayan ya da bu şartları kaybetmiş olan anlaşmaya taraf ülke vatandaşları;
- 2) Anlaşmaya taraf olan ülkeyi, transit ülke olarak kullanan 3. ülke vatandaşları;
- 3) Giriş sırasında gerekli şartları yerine getirmiş olsa da, sonrasında bu şartları taşımayan taraf ülke vatandaşları.

Geri kabul anlaşmasının kapsamında bulunan kişiler arasında hiç şüphesiz en

tartışmalı olan grup, ikinci grupta bahsedilen kişilerdir. AB geri kabul anlaşmalarının kapsamını genişleterek, AB'ye komşu ülke vatandaşlarının yanı sıra, bu ülkeleri transit ülke olarak kullanan 3. ülke vatandaşlarını da anlaşmaların kapsamına almakta, böylece geri kabul anlaşmaları, sadece taraf ülke vatandaşlarının geri kabulü ile sınırlandırmayıp, bu ülkeleri transit ülke olarak kullanan 3. ülke vatandaşlarını da kapsamaktadır.

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'na ilişkin kamuoyunda var olan endişe ve korkular, çoğu zaman tartışmanın çok farklı boyutlarda seyretmesine neden oldu. Bu çerçevede, Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestliği diyalogunun önemli bir bileşeni olan geri kabul anlaşmasının imzalanıp, onaylanması kamuoyunda “geri kabule karşılık vize serbestliği” şeklinde yorumlandı ve geri kabule ilişkin bir önyargının oluşmasına sebep oldu.

Fakat Türkiye'nin hâlihazırda yürürlükte olan geri kabul anlaşmalarına ve AB'nin diğer üçüncü ülkelerle imzaladığı ve halen yürürlükte olan geri kabul mekanizmalarına bakıldığında, var olan korku ve endişelerin yersiz olduğu görülmektedir. Bu endişelerin geri kabul anlaşmasının kapsamı, süresi, maliyeti gibi konular ile Türk vatandaşlarının vizesiz Avrupa serüvenine ilişkin beklentilerine yönelik olduğu düşünüldüğünde, bu endişeleri gidermek için hem Türkiye'nin hem de AB'nin resmîyet kazandırdığı geri kabul anlaşmasını özellikle Türk kamuoyunda daha açık, net ve yalın bir halde anlatması gerekmektedir.

Bu çerçevede Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'na ilişkin olarak doğru bilinen yanlışlar şu şekilde sıralanabilir ve bu yanlışları düzeltmek için şu argümanlar kullanılabilir:

Yanlış 1: “Geri Kabul Anlaşması Hemen Yürürlüğe Girecek”

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması hemen yürürlüğe girmeyecek. Bilindiği üzere söz konusu Anlaşma 16 Aralık 2013 tarihinde taraşar arasında imzalanmış, 7 Mart 2014 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından onandıktan sonra 7 Mayıs tarihinde Bakanlar Konseyi tarafından da onaylanmıştır. 25 Haziran 2014 tarihinde ise TBMM Genel Kurulu'nda görüşüldükten sonra oylanması beklenmektedir. .

Onaylanmasını takiben Anlaşmanın, Resmi Gazete’de yayımlanmasının ardından üç yıllık bir geçiş dönemi yaşanacaktır. Bu geçiş döneminde Türkiye ve AB, yasadışı yollarla AB’de bulunan mültecilerin karşılıklı geri kabulüne ilişkin gerekli altyapı ve işbirliği mekanizmalarını oluşturacaktır. Başka bir deyişle AB’den Türkiye’ye ilk iadeler, 3 yıl sonrasında gerçekleşecektir.

Yanlış 2: “AB ülkelerindeki tüm yasadışı göçmenler Türkiye’ye gelecek”

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması, Türkiye üzerinden AB ülkelerine geçen yasadışı Türk göçmenleri; Türkiye’yi transit ülke olarak kullanarak AB ülkelerine geçen üçüncü ülke vatandaşlarını ve giriş sırasında gerekli şartları yerine getirmiş olsa da, sonrasında bu şartları taşımayan Türkiye vatandaşlarını kapsar. Özellikle ikinci kategoride bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının iadesi için ise, kaynak üçüncü ülke ile Türkiye arasında ikili geri kabul anlaşmasının imzalanmış olması gerekmektedir. Başka bir deyişle, AB’de yasadışı yollarla bulunan tüm göçmenlerin Türkiye’ye iadesi söz konusu değildir.

Yanlış 3: “Geri Kabul sonrası on binlerce mülteci Türkiye’ye gelecek”

Sadece FRONTEX’in 2013 yılı rakamlarına göre, AB’ye yasadışı girişlerde kullanılan 5 ayrı rotada yaklaşık 90.000 mülteci AB’ye yasadışı yollarla giriş yapmıştır. Bu rakam içerisinde Türkiye’den AB’ye yasadışı yollarla giren mülteci sayısı 24.000 civarındadır. Başka bir deyişle, AB’ye olan yasadışı göçün sadece ¼’ü Türkiye üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca bu rakam yıllar içerisinde sürekli bir düşüş grafiği sergilemektedir. Türkiye’nin de bulunduğu Doğu Akdeniz Yolundan 2010 yılında 55.688; 2011 yılında 57.025; 2012 yılında 37.224 ve 2013 yılında 24.799 mülteci AB’ye yasadışı yollarla geçiş yapmıştır. Türkiye ve AB arasında sınır kontrolü kapsamında gerçekleştirilen ortak faaliyetler ile bu rakam, 2013 yılı itibarıyla düşüş eğilimi göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla geri kabul anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle birlikte, endişe uyandıran yüz binlerce mültecinin Türkiye’ye iadesi söz konusu değildir. Ayrıca Türkiye’nin sınır yönetimini güçlendirmesine ve entegre bir sınır yönetimi sistemi oluşturmasına paralel olarak Türkiye üzerinden yasadışı olarak AB’ye girişlerde düşüşün artarak sürmesi beklenmektedir.

Bu konudaki endişeleri giderecek bir başka veri ise Türkiye ile Yunanistan arasında son 10 yıldır var olan geri kabul anlaşması çerçevesinde elde edilen rakamlardır. Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan karşılıklı geri kabul anlaşması, Nisan 2002'den bu yana yürürlükte olmakla birlikte, 2002-2011 yılları arasında, neredeyse tamamı üçüncü ülke vatandaşlarına ait toplam 101.500 geri kabul talebini Türkiye'ye ileten Yunanistan'ın bu talebine karşılık Türkiye, sadece 11.500 başvuruyu kabul etmiştir. Bu rakam yılda ortalama 1.200 başvuruya denk gelmekte olup, geri kabul konusunda Yunanistan'dan Türkiye'ye daha az talebin geleceği varsayımını güçlendirmektedir.

Yanlış 4: “Anlaşma ile birlikte Avrupa’da yaşayan yüz binlerce Türk vatandaşı Türkiye’ye gönderilecek”

Türkiye ile AB arasında imzalanan geri kabul anlaşması, sadece AB Üye Devletlerinde yasadışı olarak ikamet eden Türk vatandaşlarının, ispat edildiği takdirde Türkiye'ye iade edilmesini öngörmektedir. Hâlihazırda AB üye ülkelerinde yasal yollar ile ikamet eden Türk vatandaşları anlaşmanın kapsamının dışındadırlar. Dolayısıyla yasal yollarla AB’de bulunan Türk vatandaşları anlaşmadan etkilenmeyecektir.

Yanlış 5: “Geri kabulün tüm maliyetini Türkiye üstlenecek”

AB'nin geri kabul anlaşması imzaladığı diğer üçüncü ülkeler gibi Türkiye de, yasadışı mültecilerin geri kabulüne ilişkin AB fonlarından yararlanma imkânına sahip olacak. AB fonları, tüm bu hazırlık aşamasında Türkiye'nin üzerindeki maddi yükü azaltırken Türkiye, AB'nin yasadışı göçmenlerin geri kabulü için ayırdığı maddi imkânlardan yararlanacak. AB'nin 2008-2013 yılları arasında Avrupa Geri Dönüş Fonu (European Return Fund) kapsamında 676 milyon avro maddi kaynak sağladığı düşünüldüğünde, yeni programda Türkiye için de önemli bir kaynak sağlanması söz konusu olacak.

Yanlış 6: “Geri kabul etmemek gibi bir ihtimalimiz olmayacak”

Anlaşma yürürlüğe girdikten sonra başlayacak ve yaklaşık üç yıl sürecek

hazırlık süreci sonrasında, ilk geri kabuller başlayacak. Bunu takiben altı ay süresince bir pilot uygulama gerçekleşecek. Bu süre zarfında Türkiye, vatandaşları için vize muafiyeti konusunda AB'den gerekli adımları göremezse, geri kabul anlaşmasını fesih hakkını kullanacak. Bunun yanında, Türkiye'nin AB'den göçmenleri kabul etmesi için, söz konusu göçmenlerin AB'ye girerken Türkiye üzerinden geçtiğinin iki tarafın da yer alacağı bir Komite tarafından kabul edilmesi gerekecek. Dolayısıyla AB'nin Türkiye'ye tek taraflı olarak, herhangi bir belgeye dayanmaksızın yasadışı göçmenleri iade etmesi söz konusu olmayacak.

Yanlış 7: “Türk vatandaşları için vizesiz Avrupa olmayacak”

Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestliği diyalogunun önemli bir bileşeni olan geri kabul anlaşmasının imzalanıp, onaylanması kamuoyunda “geri kabule karşılık vize serbestliği” şeklinde yorumlanmaktadır. Aslında AB, 2000’li yılların başından bu yana başta Batı Balkan ülkeleri olmak üzere, adalet, içişleri ve güvenlik alanlarında komşu coğrafyalarda yürüttüğü müzakere sürecinin bir benzerini de, aday ülke Türkiye için yürütmektedir. Aralık 2013 tarihinde resmîyet kazanan Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestliği yol haritasının içeriği, bunun en önemli kanıtı. Çünkü yol haritasında yer verilen kriterlerin birçoğu, Türkiye'nin AB ile işleyen bir geri kabul mekanizmasının kurulmasını ön görmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin geri kabul alanında göstereceği performans, vatandaşlarının vizesiz Avrupa hedefine ulaşmasında yol gösterici olacaktır.

3.6. GERİ KABUL ANLAŞMASI VE TÜRKİYE

Hiç şüphesiz geri kabul, düzensiz ve yasadışı göç ile mücadele edilmesi, bu sayede sınırlar içerisinde ve dışarısında güvenliğin tesisi açısından, tüm ülkeler için büyük önem arz eden ve kurulması elzem olan bir mekanizma. 2,648 km’lik kara sınırı ile AB üyesi ülkeler arasında en uzun 5. kara sınırına; 7,200 km’lik deniz sınırı ile de, yine AB üyesi ülkeler arasında en uzun 5. deniz sınırına sahip Türkiye için, üyelik müzakerelerini yürüttüğü AB ile geri kabul mekanizmasının kurulması, AB üyelik şartlarının ötesinde, ülkemizin güvenliği açısından büyük önem arz

etmekte. AB ile olduğu kadar Türkiye'nin, kendi coğrafyasındaki mülteci ve sığınmacı bakımından kaynak teşkil eden ülkeler ile degeri kabul anlaşmaları imzalaması ve bu mekanizmayı bütüncül bir şekilde oluşturması gerekli.

Bu çerçeveden bakıldığında, modern sınır yönetimi anlayışının bir gereği olarak, Türkiye'nin kendi sınırlarını daha iyi koruyabilmesine ve ülke içinde yasadışı düzensiz göç ile çok daha etkin bir şekilde mücadele etmesine olanak sağlayacak bu Anlaşma, hem ülkemiz, hem de sınır komşularımız için büyük getiriler barındırmakta.

Az önce ifade edildiği üzere Türkiye ile AB arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan ve müzakereleri 10 yıldan fazla süren Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması, 25 Haziran 2014 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda yapılan oylama ile onaylandı. Müzakereleri Şubat 2011 tarihinde tamamlanan ve taraflarca paraşanan anlaşmanın, Aralık 2013 tarihinde imzalanmasının ardından, Mart 2014 tarihinde Avrupa Parlamentosu, anlaşmayı onayladı. Türkiye tarafında ise anlaşma, 25 Haziran 2014 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

Müzakereleri uzun süren geri kabul anlaşması iki taraf arasındaki temel anlaşmazlıklar neticesinde uzun bir süre çıkmaza girdi. Anlaşmazlığın temelinde iki ayrı konu yatmaktaydı:

1. Başta maddi sorumluluklar olmak üzere, Türkiye'nin geri kabullerle ilgili yükümlülüğün büyük kısmını omuzlanacak olması ve bu çerçevede “ortak yük paylaşımı” prensibi çerçevesinde Avrupa ile müzakere etmek istemesi;
2. Geri kabul anlaşması çerçevesinde gündeme gelen Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestliği konusunda, AB tarafının Türkiye'yi memnun edecek bir tavır sergilemekte çekinmesi.

Kapalı kapılar ardında gerçekleşen uzun görüşmeler sonrasında anlaşma metni ilk önce, 24 Şubat 2011 tarihindeki Adalet ve İçişleri toplantısında onaylandı. Yine de metin, “vize diyalogu ve Türk vatandaşları için hareketlilik” gibi kapalı ifadeler sebebiyle, Türkiye'nin beklentilerini karşılamaktan uzak kaldı. Buna ek olarak, metne

son dakikada ilave edilen ve mevcut diyalogların bir müzakere şablonu oluşturmadığını belirten paragraf, Türkiye'nin korkularını haklı çıkarır nitelikte olduğu gerekçesiyle tartışmaların devam etmesine sebep oldu. O günden, Aralık 2013 tarihine kadar Türkiye'nin resmi pozisyonu, Geri Kabul Anlaşması'nı ancak AB Türk vatandaşları için "vize serbestliği" konusunda somut adımlar attığı takdirde imzalamak yönünde oldu (Özsöz,2013:42).

Türkiye'nin bu tutumu, Batı Balkan ülkelerine vize kolaylığını diğer kriterlerle birlikte, Geri Kabul Anlaşması karşılığında veren AB için, "rutin dışı" bir gelişmeydi. Hiç şüphesiz, Türkiye için vize kolaylığı yeterli bir teşvik değildi. Hatta vize kolaylığı, her ne kadar üye ülkeler bu hakkı pratikte uygulamaya geçirmekte dirense de, Türk vatandaşları çoktan vizesiz seyahat etme hakkına sahip olduğu için geriye doğru atılmış bir adım niteliğindedir. Bununla birlikte, vize kolaylığı ve geri kabul arasındaki bağlantı ele alındığında, AB'nin Geri Kabul Anlaşması'nı başarılı şekilde kabul ettirebilmesi için, vize kolaylığı yolunda yeni kılavuzlar sunmak yerine, vize serbestliğine giden yolda, birtakım net kurallar belirlemesini gerektirmektedir (Özsöz, 2013:42).

Öyle de oldu. Özellikle 2013 tarihli *Demirkan* Kararı sonrasında hukuki süreçte yaşanan tıkanma, Türkiye'yi uzun süredir müzakere ettiği Geri Kabul Anlaşması'nı imzalamaya itti. Nitekim Ekim 2013 tarihinde açıklanan *Demirkan* Kararından sadece 2 ay sonra Türkiye, AB ile Geri Kabul Anlaşmasını imzaladı. Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanması ile birlikte, Aralık 2012 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye'ye iletilen vize serbestliğine yönelik yol haritasının da, Türkiye'nin talep ettiği değişiklikleri içerir şekilde resmîyet kazanması söz konusu oldu (Özsöz, 2013:42).

3.7. GERİ KABUL ANLAŞMASI VE TÜRK VATANDAŞLARI İÇİN VİZE MUAFİYETİ

16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye-AB arasında Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanması ile birlikte, Türk vatandaşlarının Schengen üyesi AB üye ülkelerinde

serbest dolaşımına ilişkin AB ile vize diyalogu, Türkiye'nin çekinceleri dikkate alınarak düzenlenmiş yeni bir metin üzerinden, Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ile resmi olarak başlatılmış; Türkiye ile AB, yıllardır taraflar arasında uzun ve hararetli tartışmaların yaşandığı bu konuda, farklı bir sürece ilk adım atılmış oldu (Özsöz, 2013:42).

Siyasi, ekonomik, hukuki ve en önemlisi de insani her türlü normu zorlayan vize uygulaması konusunda, yıllardır süregelen kör düğümün çözülmesi adına atılmış bu adım, hiç şüphesiz kuralların net şekilde belli olduğu bir süreç olması itibariyle, her iki taraf için daha olumlu bir ortamda seyir imkânı sağlayacak.

AB'nin özellikle Batı Balkanlarda nihayete erdirdiği ve komşu coğrafyalarda müzakerelerine devam ettiği benzer süreçlerin varlığı da düşünüldüğünde; Türkiye ile yürütülmeye başlanan vize diyalogu sürecinde, Türkiye'nin takip edebileceği model veya modellerin bulunması, Türkiye'nin yolunda daha sağlam adımlar ile ilerlemesine; gerektiği zaman mevcut modellere dönüp bakmasına ve hızlı çözüm yolları bulmasına olanak sağlayacak (Özsöz, 2013:42).

Vize yol haritalarına bakıldığında, Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'dan 41 kriterin; Bosna-Hersek'ten ise 42 kriterin karşılanması talep edilmiş; vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalar müzakereleri başlangıç olarak kabul edildiğinde, Sırbistan, Karadağ ve Makedonya vatandaşları yaklaşık iki yılda; Arnavutluk ve Bosna-Hersek vatandaşları ise yaklaşık üç yılda, vizeden muaf bir şekilde Schengen üyesi AB üye ülkelerinde dolaşma hakkı elde etmişlerdir. Bu ilgili tarafların açık ve samimi niyet ve irade göstererek sürdürdükleri bir süreç olması itibariyle, oldukça hızlı şekilde ilerlemiş ve siyasi literatürde AB'nin dış politikada benimsediği "başarılı bir örnek" halini almıştır.

Hiç şüphesiz vize muafiyet kararı, teknik olarak söz konusu beş Batı Balkan ülkesinin 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü'ne ek bir listeden (Kara Liste), bir diğer listeye (Beyaz Liste) alınması ile gerçekleşiyor olsa da; arka planda teknik çalışmaların, uzun müzakerelerin ve siyasi tartışmaların aralıksız sürdüğü, ilgili tüm kurumların binlerce sayfaya varan belge ürettiği bir süreç olmuştur. Burada Avrupa

Komisyonu tarafından benimsenen ÷lkeye özel yaklaşım (*tailor-made*) ile, her bir Batı Balkan ÷lkesinin gerçekleştirdiği ilerleme vakit kaybedilmeden değerlendirilmiş; Konsey ve Avrupa Parlamentosu durum ile ilgili bilgilendirilmiş, yeni gereksinimler ve ek değerlendirmeler ile Batı Balkan ÷lkelerindeki sürecin ivmesini kaybetmemesi sağlanmış; böylelikle ilgili tüm taraşar, zamanında ve kesintisiz bir şekilde sürece dâhil edilmiştir.

Sürecin bütüncül ve istekli yürütülmesi de, hiç kuşkusuz beş Batı Balkan ÷lkesi vatandaşlarının bu denli kısa bir sürede vizeden muaf bir şekilde Schengen üyesi AB üye ÷lkelerinde serbest dolaşımına olanak sağlamıştır. Sürecin daha ilk adımlarında, bu ÷lkelere “katı ama adil” “*strict but fair*” uyarısı yapılmış; Batı Balkan ÷lkeleri katı kuralları yerine getirirken; başta Avrupa Komisyonu olmak üzere tüm Avrupalı muhataplar da sürecin düzgün işleyişi için hakkaniyet konusunda ellerinden gelen çabayı göstermiştir.

Bugün gelinen noktada ise, Türkiye'nin de beklentisi yalnız bu olabilir: sürecin katı olsa da, adil şekilde işletilmesi; AB tarafında daha önce sergilenen bütüncül ve istekli yaklaşımın Türkiye için de benimsenmesi. Türkiye için de katı ve zor olacak bu süreç, elbette Türkiye'nin daha önce yaptığı çalışmalara devam etmesi ve özellikle uygulamadaki eksiklikleri gidermesi ile tamamlanabilir. Türkiye açısından önemli sorumluluklar barından geri kabul anlaşması, Türkiye'nin yasadışı göçün önlenmesi konusunda AB ile yük paylaşımına hazır olduğunun teyidi niteliğindedir. Ancak AB tarafının da, Türkiye'yi maddi ve teknik açısından desteklemesi büyük önem taşımaktadır.

Bu noktada vize serbestliği müzakerelerinin ucu açık bir süreç olarak gör÷lmemesi; koşullar yerine getirildiği anda, Türk vatandaşlarına vizeden muaf bir şekilde Schengen üyesi AB üye üyelerinde serbestçe dolaşım hakkı verilmesi gereklidir. O aşamada, Türkiye'nin önüne yapay engeller çıkarılmasının yıkıcı etkileri olabileceği unutulmamalı; Türk vatandaşlarının beklentileri boşa çıkartılmamalıdır.

3.8. TÜRK İŞÇİLERİN SERBEST DOLAŞIMI İLE İLGİLİ OLARAK MAHKEME KARARLARI

ABAD kararları üye devletlerin yetkilileri ve mahkemeleri için bağlayıcıdır. Ulusal Mahkemeleri fiilen AB hukukunun mahkemeleri konumundadırlar. ABAD bu yöntemle en yüksek ve en son yargı mercii olduğu için denetleme ve yorumlamaya en son yetkili ve görevli tek otoritedir (Karluk, 2013:131).

Avrupa Birliği Adalet Divan'ının, 30 Eylül 1987 tarihli Meryem Demirel Kararı'ndan (12/86 sayılı) sonra 2/76, 1/80 ve 3/80 sayılı OKK ışığında günümüze kadar aldığı kararları 41'i ikamet, çalışma ve eşit muameleye, 6'i yerleşme hakkına,4'ü ise sosyal güvenliğe ilişkindir. Aşağıda serbest dolaşım ve yerleşme hakkına ilişkin en önemli kararlar özetle açıklanacaktır (Karluk, 2013:131).

Meryem Demirel Kararı

AB Adalet Divan'ının Türk işçilerinin serbest dolaşımı ile ilgili olarak aldığı ilk karar, Meryem Demirel Kararı'dır. Meryem Demirel isimli Türk vatandaşının, konuyu yasal yollardan Adalet Divanına götürmesiyle mümkün olabilmiştir.

1984 yılında Türk vatandaşı Meryem Demirel, Almanya'daki eşinin yanına vize alarak gitmiş, vizesinin bitiminde hamileliğini öne sürerek Almanya'da kalmak istemiştir. Alman yetkililer, Demirel'in hamileliğin sonuçlanması ile sınır dışı edilmesini kararlaştırmışlardır. Demirel, Stuttgart İdare Mahkemesi'ne başvurarak kararın iptalini istemiştir. Aralık 1986'dan itibaren Türkiye ile Topluluk arasında hukuken serbest dolaşımın başladığını öne sürmüştür. Davaya bakan İdare Mahkemesi, Roma Anlaşması'nın 177'nci maddesi çerçevesinde Divan'dan istişari olarak görüş talep etmiştir

30 Eylül 1987 tarih ve C-12/86 Sayılı Kararı ile Ankara Anlaşması'nın 12, Katma Protokol'ün 36'ncı maddesi hükümlerinin, "hedef" nitelik taşıdığını ve Topluluk üyesi ülkelerin iç hukuk düzenlemelerine üstünlüklerinin söz konusu olmadığına Adalet Divanı, karar vermiştir.

Divan, Ortaklık Anlaşması'nın Topluluk hukukunun bir parçasını oluşturduğunu doğrulamış fakat Ortaklık Anlaşması ile Katma Protokol'ün serbest dolaşıma ilişkin hükümlerinin niyet beyanından öteye gitmediğini ve Türk işçilerinin serbest dolaşım hakkının henüz doğmadığını ortaya koymuştur.

Divan, Topluluğun üçüncü bir ülke ile yaptığı bir anlaşma hükmünün doğrudan uygulanabilmesi için, kavramların yanında anlaşma hedef ve amaçlarının açık ve belirli yükümlülükler içermesi gerektiğini belirtmiş, işçilerin serbest dolaşımı ile ilgili Ankara Anlaşması ve Katma Protokol maddelerinin doğrudan uygulanamayacağını karara bağlamıştır (Karluk, 2013:132).

Salih Sevince Kararı

Hollanda'da yaşayan bir Türk işçisinin ikamet izninin bu ülke makamlarınca iptal edilmesi üzerine, konu ile ilgili ikinci önemli kararını almıştır. Hollanda'da çalışan bir Türk'le evlendikten 9 ay sonra boşanmıştır. Yabancılar Dairesi 11 Eylül 1980'de, 22 Şubat 1979'dan 24 Ocak 1980'e kadar geçerli olmak üzere verilen oturma iznini uzatmayacağını bildirmiştir.

İkamet iznini aldığı Hollanda makamlarına 1980 Eylül ayında yeniden başvurmuştur. Fakat bu istek, izin verilmesi için gereken aile düzeni ortadan kalktığı için reddedilmiştir.

Mahkeme, Roma Antlaşması'nın 177'nci maddesine göre Divandan görüş istemiştir. Meryem Demirel davasında sadece Ortaklık (Ankara) Anlaşması'nı 177'nci madde kapsamında yorumlayan Divan, bu defa Anlaşma 'ya bağlı olarak Ortaklık Konseyi Kararlarını da yorumlamayı kendi yetki alanına dâhil etmiştir. 20 Eylül 1990 tarih ve C-192/89 sayılı Karar'ında ABAD, Ortaklık Anlaşması ve Katma Protokol'e ek olarak, Ortaklık Konseyi Kararlarının da Topluluk hukukunun bir parçası olduğunu belirtmiş ve Ortaklık Konseyi Kararlarında yorum gerektirmeyecek bir şekilde ifade edilen hükümlerin doğrudan uygulanabilir olduğunu, yeteri kadar açık olmayan hükümlerin Divan tarafından yorumlanacağını kararlaştırmıştır.

Semra Sürül Kararı

Türk işçilerinin sosyal güvenlik hakları ile ilgili olarak Adalet Divanı Semra Sürül hakkında 4 Mayıs 1999 tarih ve C-262/96 sayılı Karar'ın da AB ülkelerinde yaşayan Türklere uygulanan ayrımcılığa son verilmesini kararlaştırmıştır.

Ortaklık Konseyinin 3/80 sayılı Kararı ile AB'de çalışan işçilerin sosyal haklarında 1980 yılında düzenleme yapılmış olmasına rağmen, bu haklar Sürül Kararı'na kadar hayata geçirilememiştir.

Sürül Kararı sonucunda AB'de ilk defa "muamele eşitliği ilkesi" gündeme gelmiştir. Bu bakımdan Karar, Türk işçileri açısından bir ilktir. Çünkü 3/80 sayılı OKK'nin 3'ncü maddesinde yer alan AB vatandaşları ile Türk vatandaşları arasında ayırım yapılmaması hükmü uygulamaya geçirilmiş, Karar ile AB üyesi vatandaşlara sağlanan hakların Türk vatandaşları için de geçerli olduğunu kabul edilmiştir.

Abdülnasır Savaş

ABAD, Katma Protokol (KP)'ün 41'nci maddesiyle ilgili olarak 11 Mayıs 2000 tarih ve C-37/98 sayılı Savaş Kararı'nda, Katma Protokol'ün doğrudan uygulanamayacağını savunanlarının savlarını geçersiz kılmıştır.

KP'nin 41'nci maddesi, yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest edimine yeni kısıtlamalar konmasını yasaklayan hüküm içermektedir: "*Akit taraşar, aralarında yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest edinimine yeni kısıtlamalar koymaktan kaçınırlar.*" Bu kural, İngilizce olarak "standstill" şeklinde ifade edilmektedir. Anlamı, mevcut durumun daha kötüye götürülmemesi demektir.

Savaş Kararı'na göre 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol'ün 41/1'nci maddesi doğrudan geçerlidir ve önkoşulsuz uygulanmak zorundadır. Bu hüküm, ulusal yasaların üstünde olup, onlarla çatıştığında onları ikame etmektedir.

Eren Atabay / Nadi Şahin Kararı

Eren Atabay/Nadi Şahin Kararı (21 Ekim 2003 tarih ve C -317/01 ve C -369/01 sayılı) ile Divan, daha önceki kararları paralelinde ve Türkiye ile imzalanmış Katma Protokol ile OKK'nin geçerliliğini dikkate alarak hakların "geriye doğru kötüleşmemesi ilkesini" (standstill) bir defa daha onaylamıştır.

Veli Tüm / Mehmet Darı Kararı

İki Türk vatandaşının (Veli Tüm ve Mehmet Darı) Birleşik Krallık'a (İngiltere) sığınmacı olarak girdikten sonra Birleşik Krallık göçmen otoritelerine iş kurmak üzere yaptıkları başvuruların ilgili mercilerce reddedilmesi sonucunda açılan davada (yerleşme hakkı) idare mahkemesi, Tüm ve Darı'nın lehine karar vermiştir.

ABAD, 20 Eylül 2007 tarih ve C-16/05 sayılı Kararı'nda, Türk vatandaşlarının yerleşme hakkına ilişkin olarak üye ülkeler açısından bağlayıcı bir karar vermiştir.

Geçmiş tarihte kazanılan bir hakkın o tarihten başlamak şartıyla geriye doğru kötüleştirilemeyeceği ilkesini onaylamıştır.

Karar, Türk vatandaşlarının vize için başvurmak zorunda olmadan, kendisine iş kurmak için herhangi bir AB üyesi ülkeye genel bir giriş hakkı doğurmamaktadır.

Bu hak, 1973 yılında kendilerine Birleşik Krallık'a iş kurmak isteyen Türklerin bu ülkeye girerken vizeye ihtiyaç duymamaları için verilmiştir ve 1 Ocak 1973 tarihinde AB üyesi olan Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İrlanda, Büyük Britanya ve Danimarka için geçerlidir.

Mehmet Soysal / İbrahim Savatlı / Cengiz Salkım Kararı

ABAD 19 Şubat 2009 tarihinde, "Türk vatandaşlarına yönelik vize uygulaması davası" olarak bilinen Soysal, Salkım ve Savatlı davasına ilişkin kararını açıklamıştır. (C-228/06) Karar, önceki kararlardan (Abatay/Şahin ve Tüm/Darı) sonra vize uygulamaları konusunda yeni bir adımdır.

Karar'da, Katma Protokol'ün üye devletlerde yürürlüğe girdiği tarihte olmayan vize uygulamasının, 41/1 madde uyarınca yeni bir kısıtlama olduğu belirlenmiştir. Böylece bir AB üyesi devlet, Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarihte (Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği 1 Ocak 1973 tarihinden başlamak üzere, her bir üye devlet için AB'ye üyelik tarihi) 41/1'nci madde hükmü kapsamındaki Türk vatandaşlarına (hizmet sunmak veya almak veya iş kurmak amacıyla AB ülkelerine giden Türk vatandaşları) vize uygulamıyorsa bugün de uygulayamayacaktır. Eğer uyguluyorsa, bunun şartları ağırlaştırılamayacaktır.

Avrupa Komisyonu'nun 2 Eylül 2008 tarihinde vizenin hak ihlali olduğu yönündeki yazılı görüşünü geri çekmesi, hukukilik tartışmasına yol açmıştır. Komisyon'un, 1964'ten bu yana 7 davada vize uygulamasının hak ihlali olduğu yönündeki görüşünü Soysal Davası'nda geri çekmesinin yaratmış olduğu boşluk, böylece giderilmiştir.

Komisyon, vizenin hak ihlali olduğu yönündeki yazılı görüşünü Soysal Kararı'nda çekince, bu durum ABAD hâkimlerini şaşırtmıştır. Komisyon'un görüş değişikliği Divan Başkanı tarafından şöyle yorumlanmıştır: *“Dün gece rüyanızda kutsal ruhu mu gördünüz de, görüşünüzü değiştirdiniz.”* O dönemde Fransa'nın dönem başkanı olduğu unutulmamalıdır.

Cahit Yılmaz Hakkında 14 Mart 2012 Tarihli Hollanda Danıştay Kararı

17 Şubat 2011 tarihinde Haarlem Mahkemesi, Cahit Yılmaz'ı haklı bularak kendisinin vizesiz olarak üç aya kadar Hollanda'da kalabileceğine karar vermiştir. Hollanda Hükûmeti kararı temyize götürmüş, Hollanda Danıştay'ı 14 Mart 2012 tarihinde alt mahkemenin kararını onaylamıştır.

Bunun üzerine Hollanda Göç ve Mülteciler Bakanı Gerd Leers, Hollanda Parlamentosu'nun alt kanadını oluşturan Temsilciler Meclisi'ne gönderdiği yazıda, Hollanda Danıştay'ının verdiği Cahit Yılmaz kararına bağlı olarak Türk iş adamları ile hizmet sunucularına vize uygulanmayacağını belirtmiştir.

Böylece ülkeye vizesiz giriş yapma hakkına sahip Türk işletme sahipleri, ticaret odasına kaydı olan işletmelerin yöneticileri ve bu firmaların çalışanlarının hizmet sunmak amacıyla 3 aydan daha kısa bir süreliğine gelmeleri hâlinde ülkeye vizesiz grime imkânı ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkilerinin temeli Ankara Anlaşması'nın imzalanıp yürürlüğe girmesi ile başlamıştır. Bu süreçte, ilişkiler zaman zaman iyi, zaman zaman ise kopma noktasına gelmiş fakat her iki taraf için de vazgeçilmesi zor bir nitelik taşımaktadır.

Anlaşmanın imzalandığı 1963'ten bu yana, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve eski Doğu Bloku ölkelerinin serbest piyasa ekonomisine geçişi gibi dünya siyasi ve ekonomik dengelerinde meydana gelen gelişmeler ve Doğu Avrupa ölkelerinin AB'ye tam üyelik için başvurması gibi beklenmedik gelişmeler ilişkilerde farklı durumlar ortaya çıkarmıştır.

Türkiye, 1980'lerin ortalarından başlayarak Avrupa Birliği üyeliği için hızlı adımlar attı. Türkiye bazı ekonomik kayıpları da önemsemeyerek ve hiçbir aday ölkeden talep edilmeyen gümrük birliği anlaşmasını kabul etmiştir. Özellikle insan hakları basta olmak üzere 1990'ların sonlarından başlayarak arka arkaya çok sayıda siyasi reform gerçekteştirdi

Türkiye, Avrupa Birliği üyeliği konusunda en büyük hayal kırıklığını 1990'ların ortasında yasadı. Düne kadar Demirperde gerisinde kalan doğu ölkeleri, ekonomik ve siyasi kriterler bakımından Türkiye'nin gerisinde kalan ölkelerin adı üyelik için geçmeye başladı. Lüksemburg Zirvesi, Türkiye için büyük hayal kırıklığı oldu. Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Estonya ve Kıbrıs Rum Kesiminin tam üyelik için aday ölkeler olarak belirlendiği zirvede, Türkiye'nin adının adaylar arasında anılmaması Türk kamuoyunda tepkiyle karşlandı. AB, Türkiye'nin adaylar arasında yer almayışını, "insan hakları ihlalleri", "Kıbrıs Sorunu" ve " Türk-Yunan Anlaşmazlığı " gibi konulara bağladı. AB'nin tavrını protesto eden Türkiye, AB ile belirli alanlardaki siyasi ilişkileri askıya aldı.

Avrupa Birliği, Batı Balkan ülkeleri olmak üzere, adalet, içişleri ve güvenlik alanlarında komşu coğrafyalarda yürüttüğü müzakere sürecinin bir benzerini de, 2000’li yılların başından bu yana aday ülke Türkiye için yürütmektedir. Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestliği Aralık 2013 tarihinde resmîyet kazanan yol haritasının içeriği de bunun en önemli kanıtıdır.

Türkiye-AB arasında Geri Kabul Anlaşması’nın 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanması ile Türk vatandaşlarının Schengen üyesi AB üye ülkelerinde serbest dolaşımına ilişkin AB ile vize diyalogu, Türkiye’nin önerileri ve çekinceleri dikkate alınarak Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni yeniden düzenlenmiş ve resmî olarak başlatılmıştır. Vize uygulaması konusunda insani her türlü normu zorlayan, yıllardır süregelen kör düğümün çözülmesi adına atılmış bu adım Türkiye-AB arasında olumlu bir ortamda seyir imkânı sağlayacaktır.

AB’nin özellikle Batı Balkanlarda nihayete erdirdiği ve komşu coğrafyalarda müzakerelerine devam ettiği benzer süreçlerin varlığı da düşünüldüğünde; Türkiye ile yürütölmeye başlanan vize diyalogu sürecinde, Türkiye’nin takip edebileceği model veya modellerin bulunması, Türkiye’nin yolunda daha sağlam adımlar ile ilerlemesine; gerektiği zaman mevcut modellere dönüp bakmasına ve hızlı çözüm yolları bulmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Ağır, Hüseyin (2010). “ Avrupa Bütünleşmesinin Derinleşmesi Ve Genişlemesi”, Musin Kar (Ed.); *Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye Ortak Politikalarının Oluşumu Ve Uyumlaştırılması*, Ekin Yayınevi, ss.10

Akçam, Taner (1999); *İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu: İttihat ve Terakki'den Kurtuluş Savaşı'na*, İmge Kitabevi, Ankara,

Arsava, Füsün, “Nice Antlaşmasının Getirdikleri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı 2, Ankara, 2002, s.2-9.

Avrupa Birliği Bakanlığı (2014) , Avrupa Birliği Tarihçesi, [Erişim: 22.12.2014, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=105&l=1>]

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü (1999), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Doğuşum Matbaacılık, Ankara.

Başbakanlık Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Bülteni, 2000, Yıl: 16, No:94, s.4

Berksoy, Taner ve Işık, Kadir (2006), *Avrupa Birliği Üzerine Yazılar*, SPK Yayınları No:177, Ankara.

Bulunç, Ahmet Zeki (2005), “Kıbrıs Politikasındaki Hatalar Kıbrıs'ın Kaybedilmesini Gündeme Getirdi”, *Müdafî Hukuk Dergisi*, Ankara.

Bozkurt, Enver, Özcan, Mahmut ve Köktaş, Arif (2004) , *Avrupa Birliği Hukuku*, Asil Yayınları, Ankara.

Canbolat, İbrahim S. (1998) , *Uluslararası Sistem Avrupa Birliği*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Canbolat, İbrahim S. (2002), *Avrupa Birliği ve Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Ceyhan, Ayşe (1991), *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü*, Afa Yayınları, İstanbul.

Coşkun, Enis (2001), *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta, Yayınları İstanbul,.

Dedeoğlu, Beril (2001), *Avrupa Birliğinin Bütünleşme Süreci I, Tarihsel Birikimler, Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Kitapları, İstanbul.

Devrim, Yiğit (2006), *Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Avrupa Birliği– Türkiye İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır,

Dura, Cihan ve Atik, Hayriye (2003), *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*, Nobel Yayınları, Ankara,

Erhan, Çağrı (2014). “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu”, Rıdvan Karluk, Betül Yüce Dural (Ed.); *Avrupa Birliği*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2684, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1650, ss.9-10.

Ercan, Murat (2009), “ Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Müzakere Süreci”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2009,Sayı 42, ss.99-100.

Ekonomi Bakanlığı (2014), Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararları [Erişim: 02.04.2015,

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/ShowProperty?nodeId=%2FUCM%2FEK-125640>]

Fişne, Mustafa (2003), “*Avrupa Birliğinin Doğuşu ve Gelişimi, Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye*”, (Der:Muhsin Kar ve Harun Arıkan) , Beta, İstanbul,.

Genç Mehmet (1989), “Avrupa Örgütlenmesindeki Evreler”, *Uludağ Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:X, Sayı,1-2,Nisan-Kasım , s.90.

Günuğur, Haluk (2005), “Avrupa Birliği ve 3 Ekim Sonrası,” [Panel], Başkent Üniversitesi, Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara

Gürün, Kamuran (2005), *Ermeni Dosyası*, Remzi Kitabevi, İstanbul

Hacı CAN (2003), “Türkiye - Avrupa Topluluğu Ortaklık İlişkisinin Hukuki Çerçevesi,
”*Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:3, No:1 s. 19-43.

İktisadi Kalkınma Vakfı (2014), *Avrupa Birliği Ve Türkiye-AB İlişkileri Almanacağı*,
[Erişim: 22.12.2014, www.ikv.org.tr/pdf/kronoloji1.pdf]

İktisadi Kalkınma Vakfı (2014), *Kriz Sözlüğü*, [Erişim:22.12.2014,
<http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1260>]

İktisadi Kalkınma Vakfı (2015), *Lizbon Antlaşması*, [Erişim: 24.07.2015,
http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/lizbon_antlasmasi.pdf].

İstanbul Tekstil Ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (2015), *Lizbon Antlaşması*, [Erişim:24.07.2015, http://www.itkib.org.tr/ihracat/DisTicaretBilgileri/raporlar/dosyalar/AB_bilginot/LISBON_DECEMBER_2009.pdf]

Karluk, Rıdvan S. (2002), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Yayınları, İstanbul, s.8

Karluk, Rıdvan (1997), *Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye*, Turan Kitabevi, Ankara,

Karluk, Rıdvan (1996) , *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İMKB Yayınları, İstanbul,

Karluk, R., (2005), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Sekizinci Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.

Kılıç, Ramazan (2002), *Türkiye- AB İlişkileri ve Gümrük Birliği, Ekonomik Entegrasyon Teorisi Gümrük Birlikleri Teorisi*, Siyasal Kitabevi, Ankara

Laçiner, Sedat (2005), *Türkler ve Ermeniler: Bir Uluslararası İlişkiler Çalışması*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayını, Ankara

Müftüler, Baç (2001), Meltem, *Türkiye- AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler*, Alfa Yayıncılık, İstanbul,

Ömer Bozkurt (1993), “Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi, *Amme İdaresi Dergisi* Cilt 26,Sayı 1, Ankara, s. 9-10.

Öymen, Onur (2003) , “*Son Gelişmeler Işığında Avrupa Birliği'nin Geleceği ve Türkiye*”, [Panel], Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampüsü, İhsan Doğramacı Konferans Salonu, Başkent Üniversitesi, Ankara

Seyidoğlu, Halil, (1993), *Uluslararası İktisat*, Gizem Yayınları, İstanbul

Sever, Yasemin Sefil (2009), *Tarihsel Süreçte Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas

Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü (2014), *Türkiye'nin Avrupa Birliği ile İlişkilerinin Tarihi Gelişimi, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol*, [Erişim: 09.10.2014, [http://www.shgm.gov.tr/doc3/abtarih.doc.](http://www.shgm.gov.tr/doc3/abtarih.doc)]

Şimşir, Bilal (2005), *Ermeni Meselesi 1774-2005*, Bilgi Yayınevi, Ankara

Tatoğlu, Emin (2006), *Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi (1951- 1995)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara

Uysal, Ceren (2001), “Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci Ve Son Gelişmeler” , *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* S:1, ss.140-153.

Yiğit, Devrim (2006), *Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Avrupa Birliği –Türkiye İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır

EKLER

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE AİT BAZI ÖNEMLİ TARİHLER

1959

31 Temmuz: Türkiye, AET'ye ortaklık için başvurdu.

11 Eylül: AET Bakanlar Konseyi, Ankara ve Atina'nın Ortaklık başvurularını kabul etti.

28-30 Eylül: Avrupa Toplulukları Komisyonu ile Türkiye arasındaki ilk hazırlık görüşmesi yapıldı.

1963

12 Eylül: Türkiye ile AET'yi Gümrük Birliğine götürecek ve tam üyeliği sağlayacak olan Ortaklık Anlaşması (Ankara Anlaşması) imzalandı.

12 Eylül: 1.Mali Protokol imzalandı.

1964

1 Aralık: Türkiye-AET Ankara Anlaşması yürürlüğe girdi. Birinci Ortaklık Konseyi toplantısı yapıldı.

1966

16-17 Mayıs: Birinci Türkiye-AET Karma Parlamento Komisyonu Brüksel'de toplandı.

1968

9 Aralık: Katma Protokol görüşmeleri başladı.

1970

26 Ekim: İlk Gümrük İşbirliği Komitesi toplantısı yapıldı.

19 Kasım: Ortaklık Konseyi'nde Katma Protokol metni kabul edildi.

23 Kasım: Katma Protokol Brüksel'de imzalandı.

23 Kasım: II .Mali Protokol imzalandı.

1971

5 Temmuz: Katma Protokol, TBMM'de 69'a karsı 149 oyla kabul edildi.

22 Temmuz: Senato, Katma Protokolü kabul etti.

1 Eylül: Katma Protokol'n ticari hükümleri "Geçici Anlaşma" ile yürürlüğe konuldu.

1972

13 Ocak: Ortaklık Anlaşması'nın Topluluğa katılacak yeni ülkelerce de kabulünü sağlayacak Türkiye-AB müzakereleri başladı.

20 Temmuz: Ortaklık Konseyi, 1.9.1972 tarihinde sona erecek olan "Geçici Anlaşma" süresini yılsonuna uzattı.

1973

1 Ocak: Katma Protokol yürürlüğe girdi. Birinci gümrük indirimi ve pekiştirilmiş serbestlik listesi uyumu yapıldı.

21 Mayıs: Türkiye-AET genişleme görüşmeleri mutabakat ile sonuçlandı.

30 Haziran: 1. Genişleme Anlaşması (Tamamlayıcı Protokol) Ankara'da imzalandı.

1974

1 Ocak: Tamamlayıcı Protokol ile ilgili geçici anlaşma yürürlüğe girdi.

1976

1 Ocak: Türkiye, Katma Protokol'den kaynaklanan yükümlülüğünü yerine getirerek ikinci gümrük indirimi konsolide liberasyon listesi uyumunu gerçekleştirdi.

1977

12 Mayıs: III.Mali Protokol Brüksel'de imzalandı.

1 Temmuz: Topluluk tarafından Türkiye'ye tanınan yeni tarım tavizleri yürürlüğe kondu.

1978

4-11 Ekim: Türkiye, Dördüncü Bes Yıllık Plan süresince yükümlülüklerinin dondurulması ve aynı dönemde yaklaşık 8 milyar dolarlık yardım yapılması talebinde bulundu.

30 Ekim: III. Mali Protokol'ün onay işlemleri tamamlandı.

1980

30 Haziran: Ortaklık Konseyi tarım ürünlerinin tamamına yakın bir kısmında Türkiye'ye uygulanan gümrük vergilerinin 1987 yılına kadar sıfıra indirilmesini kararlaştırdı.(1/80 sayılı karar)

1982

22 Ocak: Avrupa Topluluğu, Türkiye ile ilişkilerini dondurma kararı almıştır.

1986

16 Eylül: Türkiye-AET Ortaklık Konseyi toplandı. Böylece 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren dondurulması bulunan Türkiye-AET ilişkilerinin canlandırılması süreci başladı.

1987

14 Nisan: Türkiye-AT'ye, Roma Antlaşması'nın 237'nci, AKÇT Antlaşması'nın 98'nci ve EURATOM Antlaşması'nın 205'nci maddelerine istinaden tam üye olmak üzere müracaat etti.

27 Nisan: Türkiye'nin tam üyelik talebi Topluluk Bakanlar Konseyi tarafından incelenmek üzere Komisyona havale edildi.

1988

7 Kasım: Türkiye-AET arasındaki ticari ve iktisadi sorunların ele alınması amacıyla oluşturulan Ad- Hoc Komite birinci toplantısını gerçekleştirdi.

20-21 Aralık: Ad-Hoc Komite ikinci kez toplandı ve Türkiye, 1978 yılında askıya aldığı yükümlülüklerini getirmek üzere, hızlandırılmış bir takvimi Topluluğa verdi ve bu takvime islerlik kazandırdı.

1989

18 Aralık: AT Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusundaki "Görüşünde (Avis), Topluluğun kendi iç pazarını tamamlayabilme sürecinden önce (1992) yeni bir üyeyi kabul edemeyeceği ve Türkiye'nin AB'ye katılmadan önce, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesine ihtiyaç duyulduğu hususlarına yer verdi.

1990

6 Haziran: Topluluklar Komisyonu, Türkiye ile her alanda işbirliğinin başlatılması ve hızlandırılması konusu ile önlemleri içeren bir "İşbirliği Paketi"ni hazırlayarak Konsey'in olurlarına sundu.

1991

30 Eylül: Ortaklık Konseyi 1986 yılından sonra ilk kez toplandı.

1992

21 Ocak: Türkiye-AT arasında bir Teknik İşbirliği Programı imzalandı.

9 Kasım: Türkiye-AT Ortaklık Konseyi'nin 33'üncü dönem toplantısı yapıldı.

3 Aralık: Türkiye-AT ilişkilerinin yürütülmesinde ortaya çıkan ticaret ve gümrüklerle ilgili teknik sorunların çözümü için kurulmuş olan ve 12 Kasım 1982'den beri

toplanamayan Gümrük İşbirliği Komitesi, 10'uncu toplantısını gerçekleştirdi.
1993

24-25 Şubat: 9 Kasım 1992 tarihli Ortaklık Konseyi'nde, Ortaklık komitesi gözetimi altında çalışması kararlaştırılan teknik komitelerden Gümrük Birliği Alt Komitesi toplantısı Brüksel'de yapıldı.

8 Kasım: Ortaklık Konseyi'nin 34'ncü dönem toplantısı yapıldı.

1994

19 Aralık: Ortaklık Konseyi'nin 35'nci dönem toplantısı yapıldı.

1995

6 Mart: Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi ile ilgili Gümrük Birliği döneminde uygulanacak usul, esas ve süreleri belirleyen 1/95 ve 2/95 sayılı kararlar Ortaklık Konseyi'nin 36'ncı dönem toplantısında kabul edildi.

30 Ekim: Ortaklık Konseyi, 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı çerçevesinde, Türkiye'nin Gümrük Birliği'nin islemesi için gerekli teknik koşulları yerine getirdiğini tespit eden 37'nci toplantısını gerçekleştirdi.

13 Aralık: 1/95 Sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı Avrupa Parlamentosu tarafından onaylandı.

21 Aralık: AB ile Türkiye arasında, AKÇT ürünlerini kapsayan Serbest Ticaret Anlaşması parafe edildi.

1996

1 Ocak: Türkiye, AB ile entegrasyonunda 22 yıl süren "Geçiş Dönemi"ni 31 Aralık 1995 tarihinde tamamladı. 1.1.1996 tarihi itibarıyla, tam üyelik sürecinde "son Döneme, sanayi ürünlerinde ve işlenmiş tarım ürünlerine sağlanan Gümrük birliği ile girmiştir.

19 Şubat: Gümrük Birliği Ortak komitesi 1'nci dönem toplantısı yapıldı.

25 Temmuz: Türkiye-AB AKÇT Anlaşması Brüksel'de imzalandı.

1 Ağustos: Türkiye-AB AKÇT Anlaşması TCRG'de yürürlüğe girdi.

20 Mart: Ortaklık Komitesi 106'ncı dönem toplantısı yapıldı.

14-16 Nisan: Türkiye-AB karma parlamento Komisyonu 40'nci dönem toplantısı yapıldı.

24 Nisan: Ortaklık komitesi 107'nci dönem toplantısı yapıldı.

30 Mayıs: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 19'uncu dönem toplantısı yapıldı.

23 Temmuz: Gümrük Birliği Ortak Komitesi 6'nci dönem toplantısı yapıldı.

12-13 Aralık: Avrupa Birliği'nin Lüksemburg' ta gerçekleştirdiği devlet ve hükümet başkanları zirvesi son olarak Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovenya, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Estonya ve Kıbrıs Rum Yönetimi tam üyelik için aday ülkeler olarak belirlenmiştir. Türkiye ise aday ülkeler arasında zikredilmemiş, tama üyeliğe ehil olduğu teyit edilmiştir.

1998

1 Ocak: Türkiye ile AB arasında karşılıklı tarım tavizlerine ilişkin 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı yürürlüğe girdi.

9-10 Şubat: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu 41'nci dönem toplantısı yapıldı.

16 Şubat: Gümrük birliği Ortak Komitesi 7'nci dönem toplantısı yapıldı.

3 Mart: Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesinde yönelik olarak AB Komisyonu tarafından hazırlanan "Europe Strategy for Turkey" başlıklı belge açıklandı.

20-22 Nisan: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu 42'nci dönem toplantısı yapıldı.

28 Mayıs: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi 21'nci dönem toplantısı yapıldı.

30 Haziran: Ortaklık Komitesi 108'nci dönem toplantısı yapıldı.

4 Kasım: AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'ye üyelik için belirlenmiş olan Kopenhag kriterleri kaydedilen gelişmelere ilişkin komisyon görüşlerini içeren "İlerleme Raporu" yayımlandı.

9-10 Kasım: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu 43'üncü dönem toplantısı yapıldı.

15 Aralık: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi 22'nci dönem toplantısı yapıldı.

1999

1 Ocak: Avrupa Birliği'nde Tek Para (Euro) uygulamasına geçildi.

18-19 Şubat: Türkiye-AB karma parlamento Komisyonu 44'üncü dönem toplantısı yapıldı.

23 Şubat: Türkiye AKÇT Ortak Komitesi'nin Çalışma Usullerinin kabul edildiği ilk toplantısı yapıldı.

26 Şubat: Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 8'nci toplantısı yapıldı.

30 Mart: Türkiye-AB Ortaklık Komitesi 109'uncu dönem toplantısı yapıldı.

28 Mayıs: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi 23'üncü dönem toplantısı yapıldı.

8 Temmuz: Türkiye-AKÇT Ortak Komitesi'nin ikinci toplantısında Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması Mense Protokolü'nde Türkiye'nin 1 Ocak 1999 tarihi itibariyle Pan-Avrupa Mense Kümülyasyonu Sistemi'nde olması çerçevesinde gerekli değişiklikler yapıldı.

13 Ekim: AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'ye üyelik için belirlenmiş olan Kopenhag kriterleri kaydedilen gelişmelere ilişkin Komisyon görüşlerini içeren ikinci "İlerleme Raporu" yayımlandı.

11-12 Aralık: Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında Türkiye'ye adaylık statüsü tanındı.

13 Aralık: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi 24'üncü dönem toplantısı yapıldı.

2000

25 Şubat: Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi 8'inci dönem toplantısı yapıldı.

11 Nisan: Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 39'uncu dönem toplantısı yapıldı.

5-6 Haziran: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 45'inci dönem toplantısı yapıldı.

13 Haziran: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 25'nci dönem toplantısı yapıldı.

13 Ekim: Avrupa komisyonu Türkiye için 3'üncü İlerleme Raporu'nu açıkladı.

17-18 Ekim: Türkiye ile AB arasında hizmetler ve kamu alımları alanlarında müzakerelere başlandı.

21-22 Kasım: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 46'ncı toplantısı yapıldı.

4 Aralık: Genel İşler Konseyi Türkiye için Katılım Ortaklığı taslağını kabul etti.

7-9 Aralık: Nice 'de toplanan Avrupa Konseyi, Nice Antlaşması'nın kabul ederek, üye ülkelerin genişleme sürecinde AB kurumlarındaki temsil güçlerinde değişikliğe gitti.

8 Aralık: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 10'uncu toplantısı yapıldı.

19 Aralık: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 26'nci dönem toplantısı yapıldı.

2001

18-19 Ocak: Hizmetler ve Kamu Alımları müzakerelerinin ikinci turu gerçekleştirildi. 26 Şubat: Katılım ortaklığına ilişkin usuller ile Katılım Ortaklığı

çerçevesinde ülkemizin alacağı yardımların temelini oluşturacak Çerçeve Yönetmelik Genel İşler Konseyi'nin toplantısında kabul edildi.

8 Mart: AB Bakanlar Konseyi Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesini kabul etti.

19 Mart: TBMM " Topluluk Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nı kabul etti.

1 Haziran: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 11'inci toplantısı yapıldı.

12 Haziran: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 27'nci dönem toplantısı yapıldı.

26 Haziran: Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 40'nci dönem toplantısı yapıldı.

26-27 Haziran: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 47'nci toplantısı yapıldı.

13 Kasım: IV. İlerleme Raporu yayınlandı.

26-27 Kasım: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 48'inci toplantısı yapıldı.

29 Kasım: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 12'nci toplantısı yapıldı.

5 Aralık: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 28'inci dönem toplantısı yapıldı.

2002

1 Ocak: Avrupa Birliği'nde Euro fiili olarak dolasıma girdi.

24 Ocak: Türkiye-AB Ortaklık Komitesi'nin 110'uncu dönem toplantısı yapıldı.

16 Nisan: Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 41'inci dönem toplantısı yapıldı.

17-18 Haziran: karma parlamento Komisyonu'nun 49'uncu dönem toplantısı yapıldı.

4 Ekim: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 29'uncu dönem toplantısı yapıldı.

9 Ekim: Avrupa Komisyonu Türkiye için 5'inci İlerleme Raporu'nu açıkladı.

10 Aralık: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 13'üncü dönem toplantısı yapıldı.

12-13 Aralık: Kopenhag'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi zirve Toplantısında "AB Komisyonu'nun raporu önerisi temelinde, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına karar verilmesi halinde, 2004 Aralık ayında toplanacak olan Avrupa Konseyi'nin, Türkiye ile AB arasındaki müzakereleri gecikme olmaksızın başlatacağı" ifadesine yer verilmiştir.

2003

30 Ocak: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 30'uncu dönem toplantısı yapıldı.

13 Mart: Türkiye-AB Ortaklık Komitesi'nin 11'nci dönem toplantısı yapıldı.

20-21 Mart: Avrupa Konseyi Zirvesi yapıldı.

15 Nisan: Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 42'nci dönem toplantısı yapıldı.

19 Mayıs: AB Bakanlar Konseyi Türkiye için Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi'ni kabul etti.

27 Mayıs: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 31'inci dönem toplantısı yapıldı.

17-18 Haziran: Karma Parlamento Komisyonu'nun 50'inci dönem toplantısı yapıldı.

20-21 Haziran: Avrupa Konseyi Zirvesi yapıldı.

24 Temmuz: AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı Resmi Gazete 'de yayımlandı.

8 Ekim: Türkiye'nin AB tarafından sağlanan mali kaynakları kendi ihtiyaçları doğrultusunda, kendi inisiyatifini kullanması için oluşturulan Merkezi Olmayan yapılanma Sistemi AB Komisyonu tarafından akredite edildi.

28 Ekim: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 14'üncü dönem toplantısı yapıldı.

5 Kasım: Avrupa Komisyonu Türkiye için 6'ncı ilerleme Raporu'nu açıkladı.

2-3 Aralık: Karma Parlamento Komisyonu'nun 51'inci dönem toplantısı yapıldı.

12-13 Aralık: Avrupa Konseyi Zirvesi yapıldı.

2004

16 Mart: Türkiye-AB Ortaklık Komitesi'nin 112'inci dönem toplantısı yapıldı.

25-26 Mart: Avrupa Konseyi Zirvesi yapıldı.

31 Mart: Brüksel'de Ortak Ticaret Politikası alanındaki gelişmelerin ele alındığı "bilgilendirme Toplantısı" yapıldı.

6-7 Nisan: Karma Parlamento Komisyonu'nun 52'nci dönem toplantısı yapıldı.

6 Mayıs: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 15'inci dönem toplantısı yapıldı.

18 Mayıs: Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 43'üncü dönem toplantısı yapıldı.

9 Haziran: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 33'üncü dönem toplantısı yapıldı.

17-18 Haziran: Avrupa Konseyi Zirvesi yapıldı.

4-5 Kasım: Avrupa Konseyi Zirvesi yapıldı.

16-17 Aralık: Brüksel'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında ülkemiz ile üyelik müzakereleri 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararlaştırıldı.

2005

23-24 Şubat: Karma Parlamento Komisyonu'nun 53'üncü dönem toplantısı yapıldı.

28 Şubat: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 16'ncı dönem toplantısı yapıldı.

17 Mart: Türkiye-AB Ortaklık Komitesi'nin 113'üncü dönem toplantısı yapıldı.

22-23 Mart: Avrupa Konseyi Zirvesi yapıldı.

20 Nisan: Brüksel'de Ortak Ticaret Politikası alanındaki gelişmelerin ele alındığı "Bilgilendirme Toplantısı" yapıldı.

26 Nisan: Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 44'üncü dönem toplantısı yapıldı.

2 Haziran: Gümrük _işbirliği Komitesi'nin 34'üncü dönem toplantısı yapıldı.

13-14 Haziran: Karma Parlamento Komisyonu'nun 54'üncü dönem toplantısı yapıldı.

16-17 Haziran: Avrupa Konseyi Zirvesi yapıldı.

29 Haziran: Avrupa Birliği tarafından Türkiye için müzakere erevesi açıklandı.

29 Temmuz: Ankara Anlaşması'nın AB'nin 1 Mayıs 2004 tarihli genişlemesi dikkate alınarak adaptasyona yönelik Uyum Protokolü, bir Deklarasyon eşliğinde Türkiye tarafından imzalanmıştır

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖĞRENCİ ÖZGEÇMİŞ FORMU

Fotoğraf

Adı-Soyadı	Semin HATIPOĞLU		
Lisans Öğrenimi	Kırıkkale Üniversitesi-Uluslararası İlişkiler Bölümü	Doğum Yeri	Samsun
Yüksek Lisans Öğrenimi	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Doğum Tarihi	16.07.1983

2006 yılında Kırıkkale Üniversitesi-Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. Halen Akbank Bilecik Şubesinde çalışmaktadır.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

ADRES Akbank Bilecik Şubesi

TELEFON : 0 228 214 15 80 GSM: 0 507 948 97 42

E-Posta: chatipoglu@gmail.com